

OTDK dolgozat

Jakab Melinda

2013

Határon átnyúló együttműködések
Németország-Ausztria és Ausztria-magyarország határán
Cross-border cooperations
on the border of Germany-Austria and Austria-Hungary

Kézirat lezárva: 2012. november 13.

Tartalom

Bevezetés	1
1. A határon átnyúló együttműködés	3
1.1. A határ menti területek helyzete	3
1.1.1. A határ fogalma.....	3
1.1.2. A határ funkciói	4
1.1.3. A határtérségek jellemzői	5
1.2. A határon átnyúló együttműködések létrejötte	6
1.2.1. Az együttműködések okai és céljai.....	6
1.2.2. A határon átnyúló együttműködés kialakulásának története	9
1.2.3. Az eurégiók szerepe.....	11
1.2.4. A regionális politika megjelenése.....	12
2. Európai regionális politika.....	13
2.1. Célkitűzések.....	14
2.2. Európai területi együttműködés	15
2.2.1. Az ERFA finanszírozási alap.....	17
3. Német-osztrák, osztrák-magyar együttműködés	19
3.1. Területi lehatárolás.....	19
3.1.1. Németország-Ausztria.....	19
3.1.2. Ausztria-Magyarország.....	24
3.2. Célok és prioritások	28
3.2.1. Német-osztrák együttműködés.....	28
3.2.2. Osztrák-magyar együttműködés	30
3.3. Gazdaságfejlesztésre irányuló projektek.....	32
3.3.1. Megvalósult projektek a német-osztrák határrégióban	33
3.3.2. Megvalósult projektek az osztrák-magyar határrégióban	39
4. Az együttműködések sikeressége	45
4.1. A projektek által elért eredmények	45
4.1.1. A projektek hatékonysága.....	45
4.1.2. Kezdeményezett projektek.....	47
4.1.3. Az eurégiók hozzájárulása	49
4.2. A siker kulcselemei.....	50
Összegzés.....	53
Irodalomjegyzék.....	55
Mellékletek.....	58

Táblázatok és ábrák tartalomjegyzéke

1. ábra: A célkitűzések támogatása 2007-2013.....	14
2. ábra: Határokon átnyúló együttműködések	16
3. ábra: Bajor-osztrák programterület	20
1. táblázat: Németország-Ausztria határon átnyúló együttműködés NUTS szintjei.....	21
2. táblázat: Az eltöltött vendégéjszakák száma/fő	23
4. ábra: Ausztria-Magyarország határon átnyúló együttműködés programterülete	25
3. táblázat: Az osztrák-magyar határrégió területe és népessége.....	25
4. táblázat: Ausztria-Magyarország határon átnyúló együttműködés NUTS szintjei.....	26
5. táblázat: A német-osztrák határon átnyúló együttműködés prioritásai.....	29
6. táblázat: Ausztria-Magyarország együttműködés céljai és prioritásai.....	31
5. ábra: Vállalkozások és foglalkoztatottak száma Ausztriában	34
7. táblázat: A határon átnyúló lovas régió projekt finanszírozása	35
6. ábra: Vendégek számának alakulása a német-osztrák határrégióban	36
7. ábra: Vidéki szállóvendégek száma Tirolban	37
8. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása a német-osztrák határrégióban	38
9. ábra: Foglalkoztatottsági ráta alakulása a német-osztrák határrégióban.....	39
10. ábra: A vállalkozások számának változása a Nyugat-dunántúli régióban	40
11. ábra: Munkabérek Ausztriában és Magyarországon 2004.....	41
8. táblázat: Kneipp objektumok a Vasvári Kistérségben	43
9. táblázat: Megvalósult és kezdeményezett projektek száma	48
12. ábra: Bajorország-Ausztria közösen megvalósított gazdaságfejlesztési projektjei, 2007-2013	48
13. ábra: Ausztria-Magyarország közösen kezdeményezett gazdaságfejlesztési projektjei, 2007-2013	49
14. ábra: Eurégiók a bajor-osztrák határtérségben.....	50

BEVEZETÉS

Folyamatosan fejlődő és változó világunkban nem könnyű helytállni az államoknak, hiszen számos kihívással kell napjainkban, s kellett a történelem során szembenézniük. Egy ország gazdasági helyzetét nagyban meghatározza népessége, területe, államformája, politikai stabilitása, de legalább ilyen jelentős szerepet tölt be szomszédaival való kapcsolata. A földrajzi kiterjedés, az államhatárok meghúzása az elmúlt századok talán legfontosabb kérdései voltak. A határvidékeken zajló háborúk és a központtól való távolság következtében e szélső területek perifériákká váltak, s a fejlődésben lemaradtak. A 20-21. században azonban felismerték az államok, hogy a gazdasági fejlettség, a versenyképesség, a társadalmi jólét sokkal fontosabb kérdések, mint az egymással való ellenségeskedés. A közös jövő építése, valamint a határvidékek felzárkóztatása érdekében szükséges a nemzetek közötti összefogás, a fennálló nehézségek együttes erővel történő leküzdése.

Ennek felismerése után kezdtek kialakulni az első határon átnyúló együttműködések. Az európai országok jó szomszédsági viszonyának megteremtéséhez az Európai Unió sokban hozzájárult regionális politikája révén. Napjainkban kiemelt jelentőséggel bír Európa regionális folyamatiban a határon átnyúló együttműködés, mely lehetővé teszi a határokon átívelő problémák közös kezelését, az elmaradottabb területek felzárkóztatását.

Dolgozatomban a Németország-Ausztria és az Ausztria-Magyarország határrégiók gazdasági helyzetét vizsgálom az együttműködési programok keretein belül. Bemutatom a határ menti térségek sajátosságait, az Európai Unió iránymutatásait és a határrégiók elképzeléseit ezen területek fejlesztéséről. A határrégiók konkrét projektjein keresztül vizsgálom, hogy miként lehet a határrégiók fejlesztését közös erővel megvalósítani. A dolgozat célja az együttműködések hatékonyságának, sikerességének vizsgálata megvalósult projektek eredményein keresztül. Továbbá szeretnék rávilágítani arra, hogy a projektek fontos eszközei a határtérség gazdasági-társadalmi fejlődésének, s nagyban hozzájárulnak a határ menti területek folyamatos gazdasági növekedéséhez.

Dolgozatom első, elméleti részében a határon átnyúló együttműködési formát szeretném közelebbről bemutatni. Egyrészt ismertetem az együttműködések kialakulásának hátterét, okait és céljait, másrészt felvázolom az Európai Unió regionális politikáját, valamint a határon átnyúló együttműködésekkel való kapcsolatát. Az Európai Unió regionális politikája ugyanis hozzájárul a szomszédos államokat hosszú ideig elválasztó, mesterségesen meghúzott határok lebontásához, valamint a fejlődést gátló akadályok elhárításához.

A dolgozat gyakorlati részében a német-osztrák és az osztrák-magyar határrégióban működő határon átnyúló együttműködések gazdasági szempontból lényeges adottságait vizsgálom, valamint célkitűzéseiket ismertetem, és arra a kérdésre keresem a választ, hogy az együttműködések keretében létrejövő projektek hogyan járulnak hozzá a gazdasági fejlődéshez. A programok hatékonyságának vizsgálatában nagyrészt az interjúk eredményeire és a tanulmányozott projektekből származó tapasztalataimra hagyatkozok. Szeretnék arra is rávilágítani, hogy a két határrégió sikerességében mely tényezők jelentik a legfontosabb szerepet.

Dolgozatomban főleg német és magyar nyelvű szakirodalmakra támaszkodtam, melyek a határon átnyúló együttműködések elméleti hátteréhez nyújtottak alapvető információkat. A dolgozat gyakorlati részének elkészítéséhez a német-osztrák és az osztrák-magyar határon átnyúló együttműködési programok tanulmányozása nagy segítséget jelentett. Kutatásom kiterjedt a programok kidolgozásáért és megvalósításáért felelős személyek felkeresésére: interjút készítettem a német-osztrák és az osztrák-magyar együttműködés Közös Technikai Titkárságainak vezetőivel, akiknek az együttműködésekben való aktív részvételüknek köszönhetően széleskörű ismereteik vannak a programok sikerességére vonatkozóan. Válaszaik és személyes véleményük sokat segített az együttműködések sikerességének megítélésében. Ezenkívül kutatásom során olyan projekteket tanulmányoztam, melyek a gazdaság fejlesztésére irányulnak. A projektek kezdeményezőivel való kapcsolatfelvétel szintén nagy segítségemre volt a projektek sikerességéről való meggyőződésben. E projektek megvalósulásával és sikerességük bemutatásával igazolom azt a feltételezésemet, hogy az együttműködési projektek a gazdasági fejlődést nagyban előmozdítják és erősítik.

A szakirodalmak, az együttműködési programok segítségével, valamint az interjúk és a projektek alapján szeretném bizonyítani, hogy sikeresek az együttműködési programok és nagyban hozzájárulnak a határrégiók gazdasági fejlődéséhez: a kevésbé fejlett területek számára kiváló lehetőséget teremtenek a gazdasági fejlődés útjára való lépéshez, míg a fejlett országok együttműködése esetében egy magasabb szintre léphetnek, s megvalósításuk által a határtérség új fejlődési zónává válhat. Befejezésül szeretném a határon átnyúló együttműködésekről szerzett tapasztalatimat megfogalmazni, és javaslatokat tenni az együttműködések jövőjére vonatkozóan.

1. A HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS

A határon átnyúló együttműködések kialakulásának története hosszú múltra tekint vissza. Az érintett területek a határok mentén egy olyan vonal mellett helyezkednek el, melynek elsősorban elválasztó szerepe volt. Az ország peremvidékei korábban háborúk színterei voltak, ezért helyzetük perifériakussá vált és a fejlődésben elmaradtak. A fejlettségbeli hátrányok leküzdésére a szomszédos államok együttműködésére van szükség, melynek célja a fejlődés útjára való lépés. A határon átnyúló együttműködés kitörési pontot jelent a periférikus helyzetű területeknek, biztosítja a gazdaság fejlődésének lehetőségét, valamint támogatja az erre irányuló projekteket. Azonban az együttműködések létrehozása során több probléma is felmerülhet. Az egyik legfontosabb kérdés, hogy mely területek között valósuljon meg a kooperáció. E területek felosztásának szintjei azonban a különböző államokban eltérőek lehetnek. Tovább bonyolítja a helyzetet a különböző nyelvek használata, az intézményi eltérések, az eltérő adottságok és a különböző fejlettségi szintek. Amikor az akadályokat leküzdve létrejön az együttműködés, fontos meghatározni, hogy mi a fő célja a kooperációnak.

A következő fejezetekben az együttműködés okainak és céljainak feltárása mellett bemutatom, hogy hol, milyen hatások következtében kezdődtek el az együttműködések, majd hogyan alakult ki a határon átnyúló együttműködési program, melynek jelenlegi felépítését, illetve működését a 2. fejezetben mutatom be az európai regionális politika rendszerébe helyezve.

1.1. A HATÁR MENTI TERÜLETEK HELYZETE

Ahhoz, hogy megértsük a határ menti területek helyzetét, tekintsünk vissza arra, hogy tulajdonképpen mit is jelent maga a határ, milyen szerepe és funkciói voltak és vannak ma is, s ezek hogyan függnek össze a határvidékek gazdasági helyzetével.

1.1.1. A határ fogalma

A határt legegyszerűbben megfogalmazva egy olyan vonalnak tekinthetjük, mely sorompót, akadályt képez a szomszédos állam területe előtt, elválasztja az egyes államok területeit egymástól. A határ segítségével a nemzetállam óvja területét és függetlenségét. De a különböző megközelítési módok szerint a határ jelentését többféleképpen is megfogalmazhatjuk, így beszélhetünk földrajzi határról, jogi, politikai vagy szociológiai

értelemben vett határról (Schmitt-Egner, 2005). Schmitt-Egner megfogalmazása szerint a határ egy olyan vonal, mely a területi egységeket magába foglalja, azokat bekeríti, ugyanakkor el is választja, és csak bizonyos feltételekkel lehet rajta áthaladni. Azonban vannak olyan jelenségek, melyeknek sem a jogi, sem a politikai határ nem jelent akadályt. Ide tartoznak például a környezeti problémák, a kulturális hatások, vagy a bűnözés. Ezek a jelenségek függetlenek a határ elhelyezkedésétől és lététől.

1.1.2. A határ funkciói

A történelem során a határ fontos szerepet töltött, s tölt be ma is. A határnak különböző funkciói vannak, melyek az évek során változnak. A klasszikus értelemben vett határ elválasztó funkcióval bír az államok között. Politikai értelemben azonban a határok szűrőzónaként is funkcionáltak, a határ ugyanakkor a szuverenitás jelképe is.

Az elmúlt századokban a határok elválasztó szerepe volt a legmeghatározóbb, hiszen egyrészt védték a határon belüli területet és a népességet, másrészt akadályozták a kapcsolatokat a határon kívüli népességgel és területekkel. Pontosan a szomszédokkal való kapcsolat akadályozásának következtében beszélhetünk gazdasági határról is. Habár a gazdaság számára a határok nem jelenthetnének akadályt, hiszen a gazdasági tér nagysága a gazdaság dinamikája szerint változik, mégis van a gazdaságnak határa. Az elmúlt században a politika igencsak szabályozta az áruk és javak térbeli terjedését. Ezzel a gazdaság dinamikus fejlődésének szabott gátat. (Soós-Fejes, 2009)

A nemzetállamok területi határainak eredendően öt fő funkciót tulajdonítanak (Schmitt-Egner, 2005):

- elválasztó funkció: egyfajta rendezettség, mely lehatárolja az állam szuverén területét és hatáskörét a jogi választóvonalon innen és túl;
- ellenőrzési funkció: az áru, a tőke, a személyek és a szolgáltatások szabályozásának eszköze;
- védelmi funkció: az állami sértetlenség és a területi sérthetlenség garanciája;
- identitástudat erősítése: nemzeti hovatartozás;
- béke fenntartása: az erőszak tilalma.

Az elmúlt évszázadok fejlődése azonban megmutatta, hogy igen nehéz ezeknek a funkcióknak megfelelni, s gyakran ellentmondanak e funkciók a valóságnak. Az európai fejlődésnek köszönhetően a határ funkciói napjainkra megváltoztak. A határ valóban elválasztja az eltérő állami struktúrákat, mind politikai, jogi és gazdasági értelemben. Azonban az európai integráció következtében a hátrányokból (periférikus helyzet) előnnyé alakítható adottságok

révén a határ napjainkban az államokat összekötő szerepben tűnik fel, melyben a határ az államok közötti együttműködés színterét jelenti. A határ az új megközelítésében stratégiai területként, az integráció és a gazdasági szinergia zónájaként, vagyis potenciális fejlődési zónaként jelenik meg (Nárai-Rechnitzer, 1999).

1.1.3. A határtérségek jellemzői

A határtérségek legfőbb problémáját az jelentette, hogy ezek a centrumtól általában távol eső, periferikus területek voltak, ahova nem érte meg befektetni. A népesség az ország belseje felé igyekezett, hiszen a határtérségek gyakran háborúk színhelyei, katonailag ellenőrzött területek voltak. Ugyanakkor a centralizált rendszer következtében a gazdaság, a nagy beruházások és fejlesztések is mind az ország központja felé irányultak (Soós-Fejes, 2009). Így váltak a határ menti területek perifériává, s ennek következtében maradtak el a fejlődésben.

A történelem során és bizonyos határszakaszon még napjainkban is hasonló problémával küzdenek a határrégiók. Egyrészt a kereskedelmi utak véget értek a határnál, másrészt a határok megszakították a piacokat, akadályozták az áruk szabad mozgását, a tőkeáramlást, az új technológiák megjelenését (Miosga, 1999). A gazdaság dinamikus fejlődését, az áruk szabad áramlását eddig akadályozó politika azonban ma már nem szab gátat a haladásnak az Európai Unió nyitott határain belül. Éppen ellenkezőleg, az EU támogatja a határtérségek gazdaságának felélénkülését, hiszen regionális politikája az elmaradottabb területek felzárkóztatását segíti elő.

A határtérségeket jelenleg érintő problémák közös megoldásokat igényelnek a szomszédos államoktól. A két állam együttes törekvéssel képes megoldani a problémákat, felszámolni a kedvezőtlen helyzetet. A határ menti területek lehetőségei azonban nagyban függenek a szomszédos országok kapcsolatától, a belső politikai helyzetétől, valamint a társadalmi-gazdasági adottságoktól (Nárai-Rechnitzer, 1999). A határok nyitottá válásával az országok közötti interakciók növekedhetnek. Az együttműködési lehetőségek bővülésével javulhat a határ mentén élők életminősége. Ilyen lehet például a testvérvárosi együttműködés, a közös természetvédelem, vagy területfejlesztés kialakítása (Süli-Zakar, 2010). A szomszédos országok egymáshoz való viszonya nagyban meghatározza a jövő alakulását. A határok nyitottá válásával egy új kereskedelmi tér jön létre, s e területek híd szerepet tölthetnek be a gazdaságok között. Az erőforrások mobilizálhatóvá válásával növekedhetnek a beruházások a szomszédos ország kedvezőbb feltételekkel bíró határvidékén, így az előnyök kölcsönös kiaknázásával a kooperáció még hatékonyabbá válhat. A határrégiók tehát új

területi erőforrásokat nyújthatnak, ezért szükséges integrálásuk a nemzeti és nemzetközi gazdasági térbe (Nárai-Rechnitzer, 1999).

A periférikus területek számára nagy lehetőséget jelent a négy szabadság¹ megjelenése, ezáltal profit szerzése, valamint az európai integráció, melynek révén a határszéli régiók az EU új központjaivá válhatnak (Schmitt-Egner, 2005). Ehhez azonban szükség van a határon átnyúló integrációra, mely a szociokulturális és a gazdasági kohézió, valamint a határon átnyúló együttműködés intenzitásától függ (Gabble, 2008).

A fentiek alapján tehát azt mondhatjuk, hogy a határ menti periférikus területek számára az integráció, a határon átnyúló együttműködés, valamint a közös fejlesztések jelentik az utat az európai fejlődés új központjaivá válás felé.

1.2. A HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK LÉTREJÖTTE

Ebben a fejezetben szeretném pontokba szedni a határon átnyúló együttműködések kialakulásának főbb okait és céljait különös tekintettel a gazdasági motivációra. Majd ezt követően röviden ismertetem az együttműködések létrejöttének történetét, s az eközben felmerülő problémákat. Továbbá kitérek az együttműködés színteréül szolgáló eurégiók rövid bemutatására, majd az Interreg létrehozása által a regionális politika együttműködésekhez való hozzájárulására.

1.2.1. Az együttműködések okai és céljai

A határon átnyúló együttműködések okai tulajdonképpen a határ funkcióinak változásában rejlenek, céljai pedig a fejlődési zónává történő válásában. A határ menti együttműködések nagyon fontosak a gazdasági és politikai fejlődés és versenyképesség érdekében. Az áttekinthetőség érdekében a következő pontokban Gabble (2008) alapján rendszereztem az együttműködések okait és céljait.

Okok:

Az együttműködések okainak elsősorban a történelmi eseményekre visszavezethető okai vannak, melyeket a következők szerint lehet összefoglalni:

- A 20. században létrejövő határok elválasztották az összetartozó területeket és etnikai csoportokat.

¹ Az Európai Unió négy szabadságelve: áruk, tőke, szolgáltatások, személyek szabad mozgása.

- A határ menti fekvés korlátozott közlekedési lehetőségeket jelentett, hiszen az utak többsége a határral párhuzamosan futott.
- A periférikus fekvésű területekről a népesség elvándorolt, ezért a gazdasági jelenlét sem ide, hanem a központ felé irányult.
- A határvidékek kulturális és szociális problémákkal küzdöttek.

Az együttműködések hátterében számos gazdasági ok áll, melyek a kooperációt ösztönzik:

- A gazdaság a központi területeken koncentrálódott, míg a határterületeken alig volt gazdasági aktivitás, a gazdaság területi eloszlása rendkívül kiegyenlítetlen volt.
- Az átjárhatatlan határ további akadályt jelentett a gazdaság számára.
- A közlekedési infrastruktúrában hiányoztak a határon átnyúló kapcsolódási pontok.
- A határon átnyúló munkaerőpiac létrehozása nem volt lehetséges.
- A határvidék vállalkozói gyakran nem rendelkeztek kielégítő ismeretekkel a piaci és export-lehetőségekről, a marketing erőforrásokról.
- A határ mindkét oldalán hasonló gazdasági problémák adódtak, melyek leküzdése együtt könnyebb.
- A szomszédos országok lehetőségeit megismerve, a mindkét felet érintő problémák közös megoldása, valamint a különbségek leküzdése.
- Új termelői és beszállítói kapcsolatok nyílhatnak meg a határ túloldalán, melyek új együttműködési és értékesítési lehetőséget jelentenek a kis- és középvállalkozók számára, nagyobb piacot érhetnek el a szomszédos ország piaci részének kihasználásával.
- Növekedhet a gazdasági tevékenységek és szolgáltatások vonzáskörzete, a beruházásoknak jobb lesz a kihasználtsága.

Célok:

A határ menti együttműködések legfőbb célja, hogy a népesség jobb együttműködését lehetővé tegye az élet minden területén, illetve a népesség életminőségének feltételein javítson. Ehhez a határ menti és határon átnyúló területek kooperációjára, a kooperáció eszközeinek és módszereinek fejlesztésére van szükség.

A határon átnyúló együttműködések célrendszere igen összetett, ezért csak a legfontosabb célokra szeretnék kitérni, melyek a gazdaság fejlesztésében fontosak, illetve ahhoz kapcsolódnak.

A gazdaság fejlesztésének alapvető céljai az alábbiak szerint foglalható össze:

- A helyi és a regionális gazdasági szint erősítése a lehetőségek kiaknázásával.
- A gazdasági aktivitás növelése és diverzifikálása.

- Gazdasági és szociális szereplők támogatása (vállalkozók, környezeti egyesületek, stb.), határon átnyúló együttműködésekre való ösztönzésük.
- A munkaerőpiac megnyitása, szakmailag képzett munkaerő rendelkezésre bocsátása, kétnyelvű szakmai képzések indítása, valamint új foglalkoztatási lehetőségek révén a munkaerőpiac fejlesztése.
- Addicionális fejlesztések az infrastruktúrában, a közlekedésben, a környezetben, a turizmusban, képzésben, kutatásban, valamint e területeken munkahelyek teremtése.
- Fenntartható területfejlesztés és regionális politika megteremtése.
- A határon átnyúló közlekedési infrastruktúra javítása.

A gazdaságfejlesztés szoros kapcsolatban áll a politikával, hiszen a politika hatással van a gazdaság alakulására. A határon átnyúló együttműködések politikai céljai közé a következők sorolhatók:

- Az európai integráció megteremtése.
- A bizalom kiépítése, a szomszédok megértése és megismerése.
- A szubszidiaritás és partnerség elvének megvalósítása.
- Erős gazdasági és szociális kohézió és kooperáció.
- Új tagok belépésére való felkészülés.
- Hosszú távon biztosítani a programok finanszírozását az EU költségvetési eszközeiből.

A gazdaságfejlesztés előfeltételeinek megteremtése szempontjából igen fontos az intézményi együttműködés megteremtése, melyek legfontosabb célkitűzéseit az alábbiak jelentik:

- A polgárok, a hatóságok és hivatalok, a politikai és társadalmi csoportok közreműködése a határ mindkét oldalán.
- A szomszédos állam intézményrendszerének (pl.: önkormányzat) megismerése.
- Tartós határon átnyúló együttműködés és a partnerség fenntartása, az eltérő struktúrák és kompetenciák ellenére is.
- A határon átnyúló programok és projektek közös kidolgozása, megvalósítása és finanszírozása.

A határon átnyúló együttműködések további céljai közé tartozik a szociokulturális kapcsolat erősítése, mely a gazdaság fejlesztéséhez közvetlenül nem kapcsolódik, mégis fontos megemlíteni, hiszen meghatározó lehet a gazdasági együttműködések kialakulásában:

- A határon átnyúló kulturális együttműködés megteremtése, mely a regionális fejlődés alapköve. Ugyanis elsőként a szociokulturális kooperáció révén tud

kialakulni egy olyan környezet, mely a gazdaság, a kereskedelem és szolgáltatások számára megfelelő.

- A határon átnyúló régió földrajzi, strukturális, gazdasági, valamint történelmi hátterének megismerése.
- A szomszédos nyelv ismerete és azonos értékű megbecsülése, mely a hatékony kommunikáció feltételét jelenti.
- A határon átnyúló területek együttes ábrázolása és térképes megjelenítése.

Az együttműködésből tehát számos előnye származhat mindkét félnek, melyek elősegíthetik és növelhetik a gazdaság fejlődését. Közös hozhatnak döntést a határon átnyúló területrendezésben, fejlesztési koncepciók megvalósításáról. Létrehozhatnak közös turizmusfejlesztési koncepciót és projekteket, mellyel a területet még vonzóbbá tehetik. Egyetemek, oktatási intézmények és egyéb intézetek folytathatnak közös kutatási vagy innovációs tevékenységet.

Az együttműködések és egyben a közös fejlődés feltétele azonban, hogy a fellépő problémákat együtt kezeljék és oldják meg. A leggyakrabban politikai, gazdasági, illetve kulturális különbségek jelentik a nehézségeket, ezért az együttműködésekben kiemelten kell foglalkozni a határon átnyúló gazdasági együttműködésekkel, a munkaerőpiaccal, a szociális és szakmai képzésekkel, a turizmus – mint gazdasági ágazat – fejlesztésével, továbbá a környezet- és egészségvédelemmel, valamint a közös történelmi múlt és kultúra ápolásával (Schmitt-Egner, 2005).

1.2.2. A határon átnyúló együttműködés kialakulásának története

Az együttműködések okainak és céljainak eredményeként létrejövő határon átnyúló szerveződések intézményesülése hosszú folyamaton ment keresztül. A határon átnyúló gazdasági kapcsolatok jelentősége a hatvanas évektől kezdett kibontakozni, majd növekedni, melyben számos tényező szerepet játszott, melyek a határon átnyúló együttműködés előfeltételeit jelentették. A határon átnyúló együttműködések létrehozása és fejlődése az európai integráció folyamatával párhuzamosan, illetve a régiók kialakulásával egyidejűleg indult meg (Nárai-Rechnitzer, 1999).

Elsőként a globalizáció hatásaként a kommunikációs szektor dinamikus terjedését kell megemlíteni, melynek köszönhetően a nemzetközi cégek össze tudtak kapcsolódni, így közös stratégiát alakíthattak ki. Az egyre erősödő verseny nemcsak a vállalatokat, hanem az egyetemeket, a kutatóközpontokat is kooperációra ösztönözte.

A világháborúk lezárása után a határok szerepe teljesen megváltozott, elsődleges céljá vált a békés együttélés megteremtése és fenntartása, hiszen a gazdasági és politikai versenyképesség érdekében együttműködésre volt szükség. Ekkor kezdődött meg a határok fokozatos lebontása, majd tényleges megszüntetése (Soós-Fejes, 2009).

Problémát jelentett azonban, hogy a szomszédos államoknak sok esetben eltért a jogi-közigazgatási berendezkedése, eltérőek voltak döntési kompetenciái, erőforrásai, jogkörei. Az együttműködések intézményesüléséhez le kellett küzdeni ezeket az akadályokat. A területek egységes lehatárolására az Európai Közösségek Statisztikai Hivatala (Eurostat) létrehozta a NUTS rendszert² 1988-ban.

Az egységes területi lehatárolás után a tényleges intézményesülés feltétele a decentralizáció és a regionalizációs folyamat volt. Az egyes nemzetállamokban megkezdődött a decentralizáció és a regionális, illetve a helyi szint megerősödése. A kormány decentralizációjának következtében a centrum-periféria viszonyrendszer átalakult, a hagyományos központok mellett új gazdasági csomópontok szerveződtek, a regionális és helyi szint szerepe felerősödött, bővültek a regionális források (Nárai-Rechnitzer, 1999).

A határon átnyúló együttműködés irányába az első lépést az Európai Tanács tette meg, amikor alapításakor (1949) a kommunális értelemben vett határon átnyúló együttműködések alkalmazása mellett döntött (Schaal, 2006). Ezzel az olyan akadályokat akarták kiküszöbölni, mint a különböző adminisztráció, az eltérő nemzeti jogrendszer, hogy tényleg meg tudjon valósulni az együttműködés.

E változásoknak köszönhetően a határtérségek lehetőséget tudtak teremteni a gazdasági együttműködésre. Ezek az együttműködések főleg ott kezdtek el kialakulni, ahol a politikai, mesterséges határok nem estek egybe a természetes, etnikai határokkal (Fejes, 2008).

Az első határ menti együttműködések a német, holland, dán, francia, belga határok mentén alakultak ki, akik közös együttműködésbe kezdtek, melyben az államok szociális, kulturális és gazdasági helyzetük javítására törekedtek. Ezt kiegészítették az infrastrukturális fejlesztések, mely a határok tényleges átjárhatóvá tételét jelentette. A „határok nélküli Európa” koncepciója nemcsak nemzeti, hanem a regionális és lokális területi egységeknek is fő céljává vált, és törekedtek a határon átnyúló kooperációk megteremtésére. Bár rendkívül sokszínűek voltak ezen alulról szerveződő együttműködések, formai keretük nem volt. Ahogy egyre szélesebb körben elterjedtek, és egyre hosszabb távra terveztek, szükségessé vált valamilyen állandó szervezet kialakítása, amelyhez döntési kompetenciákat, erőforrásokat és

² NUTS: nomenclature commune des unités territoriales statistiques francia szó kezdőbetűinek rövidítése

jogköröket rendelhettek. (Soós-Fejes, 2009) Tulajdonképpen az együttműködés alapelvei a már működő gyakorlatra épültek rá, s kialakultak a megfelelő struktúrák és támogatási rendszerek is (Fejes, 2008).

1.2.3. Az eurégiók szerepe

Az eurégióknak fontos szerepe van a határon átnyúló együttműködésekben, hiszen létrejöttek lehetővé tette a határon átnyúló együttműködések intézményesülését. Kezdetben hosszú távra lefektetett együttműködési formaként indultak, melyek különösen a szociokulturális területen voltak aktívak. Ide tartoztak a közös sportrendezvények, cseretanulók, művészeti és kulturális események szervezése. Az eurégiók alapításának legfőbb oka azonban a gazdasági struktúrák erősítése és a közös gazdaság kialakítása volt, de mivel a 90-es évekig hiányzott ennek eszköze, így munkájukkal a szociokulturális feladatokra fókuszáltak. Az eurégiók sokat foglalkoztak a munkavállalók és befektetők tanácsadásával, valamint azon fáradoztak, hogy a területet turisztikailag jól eladják (Miosga, 1999).

Az első ilyen eurégió az 1958-ban alapított holland-német határ mentén fekvő Nordrhein-Westfalen és Niedersachsen Eurégió volt. Nyugat-Európában egyre szélesebb körben vált lehetővé ez a típusú együttműködés, és erősítették Európa gazdasági és társadalmi kohézióját. Közép- és Kelet-Európában kicsit később kezdett terjedni, s a nyugati folyamatokhoz képest intenzitásuk jóval kisebb volt. A bajor-osztrák határ mentén 6 eurégió működik sikeresen, míg az osztrák-magyar határon csupán egy próbálkozás volt eurégió létrehozására, azonban egy évtizedes működés után az is megszűnt.

Az eurégió (Európai régió) szervezeti struktúrája speciális, általában évtizedek alatt alakultak ki, ezért hosszú múltra visszatekintő hagyományokkal rendelkezik (Soós-Fejes, 2009). Szervezeti felépítésének és működésének főbb jellemzői Gabbler (2008), Soós-Fejes (2009), Süli-Zakar (2010) alapján:

- a határ mindkét oldalának regionális és helyi képviselőiből áll;
- határon átnyúló kompetenciával, állandó titkársággal, szakmai és igazgatási személyzettel rendelkezik;
- saját finanszírozási eszköze és közös bankszámlája van;
- nem jelent új igazgatási szintet;
- kiegyenlítő szerepe van a két állam eltérő szerkeze között;
- segít leépíteni a határ menti területek fejlődésbeli különbségeit;

- a közös érdekeknek megfelelően jelöli ki a feladatokat (infrastruktúra, gazdaság, kultúra);
- együttműködés az élet minden területén: munka, szabadidő hasznos eltöltése;
- tanácsadás, támogatás és koordinálás a határon átnyúló együttműködés területein, különös tekintettel a következőkre: gazdasági fejlődés, közlekedés, környezetvédelem, kultúra, sport, turizmus, oktatás, képzés, stb.;
- fontos részét képezi az államok Európai Unióba való betagozódásának.

Az eurégiók határait általában nem a közigazgatási egységek, hanem a közös érdekek határozzák meg. Az eurégiók nem jelentenek azonban új kormányzati szintet, hanem a meglévő testületek szövetségeként működik. Az eurégiók egyik legfontosabb célja, hogy kedvező gazdasági, innovációs és társadalmi miliőt alakítson ki, melyek bővítik a sikeres gazdaság tereit. (Süli-Zakar, 2010)

1.2.4. A regionális politika megjelenése

Az Európai Tanács és az OECD segítségével lassan kiépültek a kooperációnak formális keretet biztosító alapelvek, jogi eszközök, és kialakultak az intézményi struktúrák. A határon átnyúló együttműködések kialakulása azonban nagy részben köszönhető az Európai Unió 1992-ben bevezetett INTERREG nevű közösségi kezdeményezésének, mely rá tudott épülni a már fennálló határon átnyúló struktúrára (Soós-Fejes, 2009).

A regionális politika INTERREG kezdeményezésének feladata³ a határrégiók fejlesztése, a problémákra együttes és közös érdekeken alapuló megoldások keresése és kínálása. A programban résztvevő felek a közös célok érdekében együttműködnek a projektek kidolgozásában, véghezvitelében, melyet közös személyzettel, közös finanszírozással érnek el. Az együttműködés keretein belül az Európai Unió az ERFA pénzügyi eszközével támogatja a határon átnyúló, valamint a transznacionális és az interregionális együttműködést.

Jelenleg az Európai Területi Együttműködés (ETE) felel az európai területi kérdések kezeléséért, mely az INTERREG folytatása. A határon átnyúló együttműködéseknek keretet biztosító rendszer felépítését és működését a következő fejezetben szeretném bemutatni.

³ Forrás: <http://www.eu-foerderung.bayern.de/INTERREG-IV-.251/index.htm>

2. EURÓPAI REGIONÁLIS POLITIKA

A regionális politika az Európai Unió tagállamaira és régióira vonatkozó politika, melynek legfőbb célja a harmonikus fejlődés előmozdítása. A gazdasági és társadalmi kohézió erősítése érdekében igyekszik csökkenteni a régiók közötti fejlettségbeli különbségeket. A regionális politika végső célja, hogy az Európai Unió megfeleljen a 21. század kihívásainak és így versenyképes tudjon maradni a világpiacon⁴.

Az európai regionális politika kezdetei 1957-ig visszanyúlnak, amikor az Európai Közösség (EK) alapító államai⁵ létrehozták a regionális politikát, melynek célja a gazdaság harmonikus és kiegyensúlyozott fejlesztése volt. A regionális különbségek kezelésére 1968-ban önálló főigazgatóság alakult. A Regionális Politikai Főigazgatóság feladata az volt, hogy az európai uniós régiók és tagállamok fejlettségi szintje között mutatkozó egyenlőtlenségek mérséklésével erősítse a gazdasági, társadalmi és területi kohéziót. Az aránytalanságok mérséklésére hozták létre 1975-ben az Európai Regionális Fejlesztési Alapot (ERFA), mely pénzügyileg segíti az elmaradottabb területek fejlődését (Rechnitzer-Smahó, 2011).

Az évek során a regionális politika reformok sorozatán ment keresztül: emelték az ERFA támogatási alapját, a Strukturális Alapokat⁶ egy átfogó kohéziós politikába integrálták, az alapok felhasználását újrászabályozták, majd finanszírozási időszakokat határoztak meg (1988-1993; 1994-1999; 2000-2006; 2007-2013), amelyekben előre kijelölték a fejlesztési célkitűzéseket.

Az Európai Unió létrehozását kimondó Maastrichti Szerződés (1992) a regionális politika céljait „a fenntartható, kiegyenlített és hosszú távú gazdasági, valamint a szociális kohézió erősítésében határozta meg” (MTA, 2002. p. 5.). A szerződés bevezette a Kohéziós Alapot, a Régiók Bizottságát és a szubszidiaritás elvét. 2000-ben a Lisszaboni Stratégia megalkotásával a növekedés, a munkahelyteremtés és az innováció irányába mozdultak el az EU prioritásai. 2007-től hangsúlyos szerepet tölt be a szabályok és struktúrák egyszerűsítésére, az átláthatóságára való törekvés is⁷.

⁴ Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/glossary/cohesion_policy_hu.htm

⁵ Németország, Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia, Luxemburg

⁶ Európai Szociális Alap (1960), Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (1962), Európai Regionális Fejlesztési Alap (1975), Halászati Pénzügyi Alap (1993)

⁷ Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/milestones/index_hu.cfm

2.1. CÉLKITŰZÉSEK

A kohéziós politika⁸ 2007-2013-as időszakában a Növekedés és foglalkoztatás alcímet viselő dokumentumában célul tűzte ki, hogy az EU a világ legversenyképesebb és legdinamikusabban fejlődő gazdaságává váljon, melyet a tudásra és innovációra alapoznak (Rechnitzer-Smahó, 2011). A társadalmi, gazdasági és területi szempontból kiegyensúlyozott fejlődés megteremtése, valamint a területi különbségek csökkentése érdekében a **kohéziós politika célkitűzései** a 2007-2013-as tervezési időszakban három pontra összpontosítanak:

- 1) konvergencia – régiók közötti szolidaritás
- 2) regionális versenyképesség és foglalkoztatás
- 3) európai területi együttműködés

Az egyes célkitűzések pénzügyi támogatását a már említett Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), az Európai Szociális Alap (ESZA) és Kohéziós Alap (KA) biztosítja (1. ábra: A célkitűzések támogatása 2007-2013).

1. ÁBRA: A CÉLKITŰZÉSEK TÁMOGATÁSA 2007-2013

Célkitűzések	Alapok			A támogatás összege (milliárd euró)	Érintett régiók és népesség száma
1) Konvergencia	ERFA	ESZA	Kohéziós Alap	283,3	99 – 170 millió fő
2) Regionális versenyképesség és foglalkoztatás	ERFA	ESZA		55	172 – 330 millió fő
3) Európai területi együttműködés	ERFA			8,7	Összes régió– 500 millió fő

Forrás: saját szerkesztés⁹

A konvergencia célkitűzés a legelmaradottabb régiók növekedésének és foglalkoztatásának ösztönzésére törekszik, melyet a tudásalapú társadalom megteremtésével, a gazdasági és társadalmi kohézió erősítésével kíván elérni (Rechnitzer-Smahó, 2011).

A regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés fő célja a gazdasági átalakulás gyorsítása, a régiók vonzerejének, foglalkoztatási rátájának és termelékenységének növelése. Középpontjában a munkahelyteremtés áll.

⁸ 2004-től az EU regionális politikájára a kohéziós politika elnevezést használják (Rechnitzer-Smahó, 2011)

⁹ http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_hu.cfm#2 alapján

Az európai területi együttműködés minden régiót, s annak 500 milliós népességét érinti. A célkitűzés a határon átnyúló, a transznacionális és az interregionális együttműködések előmozdítására irányul. Célja a különböző országok közötti kapcsolatok erősítése, a közös megoldások elősegítése. A támogatott projektek a természeti erőforrások megosztott kezelésére, katasztrófavédelemre, a közlekedési kapcsolatok javítására, egyetemi és kutatóintézeti hálózatok létrehozására vonatkoznak¹⁰. A célkitűzés finanszírozását egyedül az ERFA biztosítja, melyhez az előzőekhez képest jelentősen kisebb összeg – a teljes költségvetés csupán 2,5 százaléka, 8,7 milliárd euró – áll rendelkezésre.

2.2. EURÓPAI TERÜLETI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Az Európai Területi Együttműködés – a regionális politika harmadik célkitűzése a 2007-2013-as időszakban – a közös európai térség kialakításában központi szerepet tölt be. A regionális politika korábbi tervezési időszakaiban a határmenti, a transznacionális és az interregionális együttműködések az INTERREG Közösségi Kezdeményezés keretében valósultak meg. Ennek folytatása a 2007-2013-as tervezési szakaszban az Európai Területi Együttműködés, melyet INTERREG IV-nek is neveznek. A jelenlegi regionális politikában sokkal hangsúlyosabb szerepet kapott a területi együttműködés, melyet az is mutat, hogy külön célkitűzéssé emelték.

Az Európai Területi Együttműködés célja erősíteni a határokon átívelő együttműködést helyi és regionális kezdeményezések útján, növelni a nemzetek közötti együttműködést az integrált területi fejlődéshez vezető intézkedések révén, valamint erősíteni az interregionális együttműködést és tapasztalatcserét. Hozzájárul ahhoz, hogy az európaiak közelebb kerüljenek egymáshoz, és ahhoz hogy a határok ne jelentsenek korlátokat. Segít a közös problémák megoldásában, megkönnyíti az ötletek és eszközök cseréjét, továbbá a közös célok irányába mutató stratégiai munkavégzésére sarkall. Az együttműködés a kutatásra, fejlesztésre, az információs társadalom kiépítésére, a környezetvédelemre, a katasztrófavédelemre és az integrált vízgazdálkodásra összpontosul¹¹.

A területi együttműködési programok nem egy-egy nemzet saját programjai, hanem két vagy több ország közös programjai, lebonyolításuk egységes szerkezetben történik, közös projektek, közös döntéshozás és közös pénzügyi keretek alkalmazásával. A programok készítésére az érintett országok delegált képviselőiből közös programozási bizottságok, illetve

¹⁰ Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/how/index_hu.cfm#3

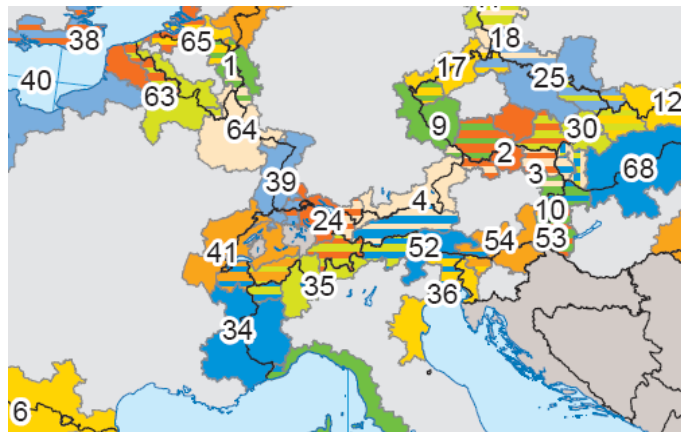
¹¹ Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/index_hu.cfm

munkacsoportok kerülnek felállításra, melyek feladata a programok kidolgozása, majd benyújtása az Európai Bizottság számára. Közös a programok végrehajtása is, melyekért a Közös Monitoring Bizottságok felelnek, melyben a partnerországok egyenlő arányban képviseltetik magukat. A programok irányításában és lebonyolításában a résztvevő intézmények a megállapodásban rögzített szabályok szerint járnak el¹².

A kohéziós politika európai területi együttműködés célkitűzésén belül háromféle programtípust határoztak meg; határokon átnyúló, transznacionális és interregionális együttműködéseket, mely programok az unió területi integrációját, területi kohézióját kívánják előmozdítani (Soós-Fejes, 2009):

- Határokon átnyúló együttműködés: azok a NUTS 3 szintű régiók, amelyek az EU belső szárazföldi határai és néhány külső szárazföldi határa mentén fekszenek, valamint olyan tengeri határok által elválasztott régiók között, melyeket egymástól legfeljebb 150 km távolság választ el (2. ábra: *Határokon átnyúló együttműködések*). Ez a leggyakoribb formája a területi együttműködésnek, melyben a szubnacionális szintek, a helyi és regionális hatóságok lépnek kapcsolatba egymással. Az együttműködés éppen ezért helyi, illetve regionális érdekeket szolgál.

2. ÁBRA: HATÁROKON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/images/map/cooperat2007/crossborder/crossborder27_eu_08.pdf (részlet)

- Transznacionális együttműködés: ezek az együttműködések az Unió egésze számára előnyös feladat vagy cél megvalósítása érdekében alakulnak. Ilyen transznacionális együttműködési terület például az Atlanti partvidék, Közép-Európa, Balti-tenger, Észak-Nyugat-Európa, stb.

¹² Forrás: <http://www.interreg.hu/index.php?q=ete/>

- Régiók közötti együttműködés: az EU összes régiója részt vehet benne, gyakran a teljes állam közreműködésével valósul meg, ezért a nemzeti érdek domináns szerepet játszik benne.

Az Európai területi együttműködés támogatására – melyet a már említett ERFA biztosít – azok a NUTS 3 szintű régiók jogosultak, amelyek az EU belső, illetve külső szárazföldi határai mentén fekszenek, továbbá a tengeri határok mentén egyes olyan régiók, amelyeket legfeljebb 150 km választ el egymástól. Az együttműködést és a tapasztalatcserét szolgáló hálózatok esetében az Európai Unió egész területe támogatásban részesülhet. Az európai uniós társfinanszírozás nem haladhatja meg a támogatható közkiadások 75 százalékát (Soós-Fejes, 2009).

Az ETE három programtípusa különböző arányban részesül a rendelkezésre álló forrásból. A határ menti együttműködési programok 73,86 százalékban, a transznacionális térségek 20,95 százalékban, az interregionális együttműködések 5,19 százalékban részesednek a rendelkezésre álló forrásból¹³.

2.2.1. Az ERFA finanszírozási alap

A kohéziós politika finanszírozására létrehoztak több alapot, melyek a különböző célokat támogatják. A 2007-2013-as időszakban a regionális és kohéziós politika finanszírozására 347 milliárd euró áll rendelkezésre, mely az adott időszak uniós költségvetésének 35,7 százalékát jelenti. Ez évente 49 milliárd eurót tesz ki. Három fő alap van, melyek által a nyújtott támogatás a következők szerint alakul¹⁴:

- Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) – 201 milliárd euró
- Európai Szociális Alap (ESZA) – 76 milliárd euró
- Kohéziós Alap (KA) – 70 milliárd euró

Az ESZA a foglalkoztatás és a munkába állás esélyeinek növelését szolgálja az Eu-ban, a KA a gazdaságilag és szociálisan elmaradott országok felzárkóztatására törekszik. Ezenkívül vannak még még speciális támogatási eszközök, mint például az előcsatlakozási támogatás (IPA), vagy a pénzügyi tervezési eszközök előmozdítását (JEREMIE, JESSICA), illetve a technikai segítségnyújtást (JASPERS, JASMINE) szolgáló támogatások.

Az ERFA a regionális politika mindhárom célkitűzését támogatja, de a három alap közül csak ez foglalkozik a határon átnyúló együttműködések finanszírozásával. Az **európai**

¹³ Forrás: <http://www.vati.hu/index.php?page=main&menu=19689&langcode=hu>

¹⁴ Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_hu.cfm#1

területi együttműködés célkitűzésben három prioritást támogat az ERFA: a határon átnyúló gazdasági és szociális tevékenység fejlesztését, a transznacionális együttműködés megteremtését és fejlesztését, valamint a regionális politika hatékonyabbá tételét a régiók közötti együttműködés népszerűsítésével és olyan hálózatok létrehozásával, melyek regionális és helyi hatóságok tapasztalatainak kicserélését biztosítják¹⁵.

Az ERFA továbbá nagy hangsúlyt fektet a területi sajátosságokra, igyekszik megoldani a városokban jelentkező gazdasági, környezetvédelmi és társadalmi problémákat. Ezenkívül különleges elbánásban részesíti a földrajzilag hátrányos térségeket, valamint a külső régiókban speciális támogatási formával próbálja ellensúlyozni a távoli fekvésből adódó hátrányukat.

Az ERFA a fenntartható munkahelyek megteremtése érdekében közvetlen beruházási támogatást nyújt a vállalkozásoknak, finanszírozza a kutatási és innovációs, távközlési, környezetvédelmi, energetikai és közlekedési infrastruktúrák kialakítását, hozzájárul pénzügyi eszközökkel a regionális és helyi fejlődéshez, a városok és régiók közötti együttműködéshez, valamint finanszírozza a technikai segítségnyújtás intézkedéseit (Rechnitzer-Smahó, 2011).

¹⁵ Forrás: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/regional/index_hu.cfm

3. NÉMET-OSZTRÁK, OSZTRÁK-MAGYAR EGYÜTTMŰKÖDÉS

Ebben a fejezetben a határon átnyúló együttműködések gyakorlati megvalósulását szeretném bemutatni a német-osztrák és az osztrák-magyar határrégióban. A fejezet során a gazdaságfejlesztés szempontjából mutatom be a két határrégió adottságait, majd ezt követően az együttműködési programok prioritásainak és gazdaságfejlesztési céljainak megfelelően három kiválasztott projektet elemzek. A megvalósult projektek bemutatásával az együttműködések hatékonyságára szeretnék rávilágítani, valamint arra, hogy a projektek elengedhetetlen eszközei az együttműködéseknek, és megvalósításuk nagyban hozzájárul a gazdasági fejlődéshez.

Kutatásom során azt vizsgálom, hogy az együttműködések gazdaságfejlesztésre vonatkozó célkitűzései valóban megvalósulnak-e a gyakorlatban, a projektek valóban elérik-e céljukat, sikeresek-e, és hozzájárulnak-e a gazdaság fejlődéséhez. Feltevésem szerint a határon átnyúló projektek kiemelkedően fontos szerepet töltenek be a gazdaság fejlődésében. Véleményem szerint a német-osztrák fél között fennálló kooperáció hatékonyabb, mint az osztrák-magyar, hiszen együttműködésük hosszabb múltra tekint vissza. Továbbá intenzitásuk is erősebb a hosszabb ideje tartó összefogásuknak köszönhetően. Habár az osztrák-magyar együttműködés még gyerekcipőben jár a bajor-osztrák együttműködéshez képest, de az osztrák-magyar határrégióban is megmutatkoznak a sikeres kezdeményezések.

3.1. TERÜLETI LEHATÁROLÁS

A két határrégió háttéradottságainak megismerése érdekében röviden bemutatom az együttműködések kialakulását, majd az együttműködésben résztvevő területeket, s azoknak a gazdaság szempontjából releváns jellemzőit, valamint azokat a tényezőket, melyek szerepet játszanak a gazdaság alakulásában és fejlesztésének irányában.

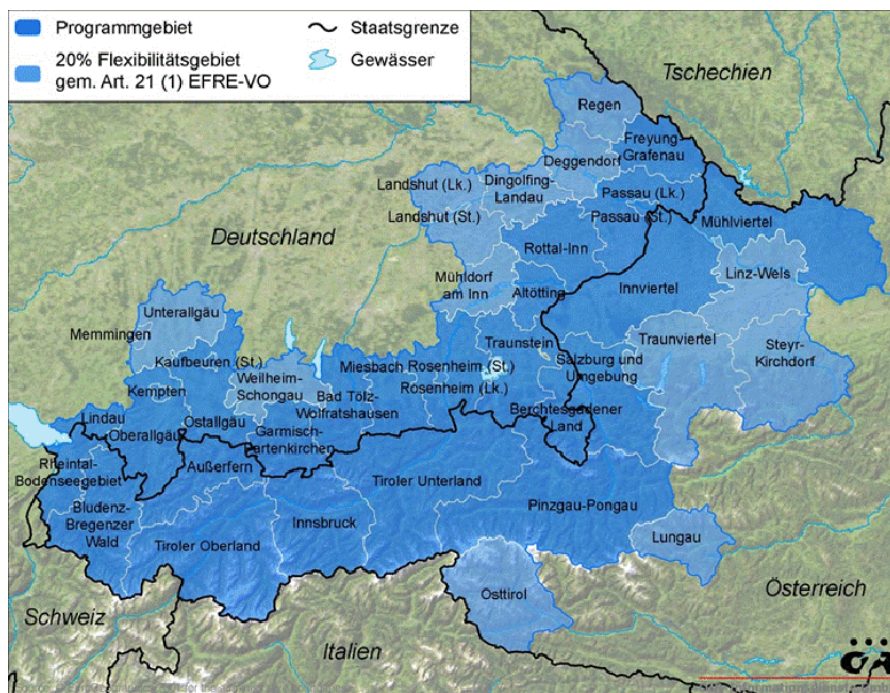
3.1.1. Németország-Ausztria¹⁶

A bajor-osztrák határ menti együttműködés egészen a 70-es évekig visszanyúlik. A jelenlegi együttműködés előfutárainak tekinthető az 1972-ben alapított Alpesi Országok Munkaközössége (ARGE ALP), az 1972-es Bodeni-tó Konferencia és az 1973-as Osztrák-német Területrendezési Konferencia (ÖDROK). A közös gazdasági és szociális kapcsolatok, a közös nyelv, a korábbi tapasztalatok lehetővé tették a közös akciók és projektek létrehozását

¹⁶ Forrás: Deutschland/Bayern-Österreich Programdokument 2007-2013

már a belépést megelőzően is. A 90-es évek elején elkezdtek megalakulni az eurégiók, s a fejlődést tovább erősítette az INTERREG programhoz való csatlakozás. 1995-ben (Ausztria uniós csatlakozásával) még erősebbé vált az együttműködés. A korábbi közös tapasztalatoknak köszönhetően könnyedén fel tudták építeni az intézményi, kulturális és személyzeti szinten is az együttműködési struktúrákat.

3. ÁBRA: BAJOR-OSZTRÁK PROGRAMTERÜLET

Forrás: http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/programm.html

A programterület (3. ábra: Bajor-osztrák programterület) 56ezer km²-et foglal magába, mely területen 5,8 millióan élnek. A határ hossza 822,5 km. A településszerkezetet, az elérhetőséget és a régió fejlődését nagyban meghatározzák a hegységek (Alpok), természeti területek (Cseh-erdő, Bajor-erdő), valamint a folyók (Duna, Rajna, Inn, Salzach, Saalach). A közel 6 milliós népesség eloszlása igen eltérő. A lakosság nagy része a városiasodott régiókban él, míg a hegyvidéki területeken igen alacsony a lakosság száma. Ausztria és Bajorország igen kedvelt célországa a bevándorlóknak, ezért magas a külföldi lakosság aránya¹⁷.

A támogatási területet NUTS szintek alkotják (1. táblázat: Németország-Ausztria határon átnyúló együttműködés NUTS szintjei), német oldalról három, míg osztrák oldalról négy

¹⁷ Forrás: <http://www.stmwivt.bayern.de/wirtschaft/>

régióra tagolódik a térség, melyen belül további 17 és 10 körzetből áll az együttműködési programban résztvevő terület¹⁸.

1. TÁBLÁZAT: NÉMETORSZÁG-AUSZTRIA HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS NUTS SZINTJEI

NUTS0 ¹⁹	NUTS1	NUTS2	NUTS3
Németország	Bajorország	Alsó-Bajorország	Freyung-Grafenau
			Passau
			Rottal-Inn
			Passau járási jogú város
		Felső-Bajorország	Altötting
			Traunstein
			Berchtesgadener Land
			Rosenheim
			Miesbach
			Bad Tölz-Wolfratshausen
			Garmisch-Partenkirchen
			Rosenheim járási jogú város
		Svábország	Ostallgäu
			Oberallgäu
			Lindau (Bodeni-tó)
			Kaufbeuren járási jogú város
			Kempten (Allgäu) járási jogú város
Ausztria	Nyugat-Ausztria	Felső-Ausztria	Innviertel
			Mühlviertel
		Salzburg	Pinzgau-Pongau
			Salzburg
		Tirol	Außerfern
			Innsbruck
			Tiroler Oberland
			Tiroler Unterland
		Vorarlberg	Bludenz-Bregenzerwald
			Rheintal-Bodensee

Forrás: Saját szerkesztés²⁰

A bajor-osztrák határtérséget kis- és középvárosok, valamint községek nagy száma jellemzi. A programterület középpontjában található Salzburgot, valamint a bajor régiót a népesség, a gazdaság, kulturális létesítmények és képzési intézmények koncentrációja jellemzi. A demográfiai és a gazdasági növekedés, az igények változása, valamint a közlekedési infrastruktúra fejlődése miatt igen nagy hangsúlyt fektetnek a területek felhasználásának

¹⁸ Forrás:

http://www.stmwivt.bayern.de/EFRE/Interreg_IV/Grenzuebergreifende_Zusammenarbeit/Bayern_Oesterreich/

¹⁹ Az országok a nem hivatalos, de használatos NUTS 0 szintet jelentik (Szabó, 2005).

²⁰ Saját szerkesztés

http://www.stmwivt.bayern.de/EFRE/Interreg_IV/Grenzuebergreifende_Zusammenarbeit/Bayern_Oesterreich/ alapján

tervezésére. Továbbá hangsúlyt fektetnek a szociális biztonságra, valamint a különböző népcsoportok politikai, társadalmi és szociális integrációjára.

A terület nemcsak topográfiai, de gazdasági tekintetben is rendkívül változatos, illetve különböző. A bajor-osztrák határtérség **gazdaságilag** kimagasló teljesítményű régió, európai összehasonlításban bruttó regionális terméke az EU25 értékének 114 százaléka. További pozitívumot jelent a dél-német gazdasági régió, valamint az észak-olasz gazdasági zóna közelsége, s azokhoz való kapcsolódás lehetősége. Ennek ellenére a bajor-osztrák határtérségen belül nagy eltéréseket figyelhetünk meg a gazdaság színvonalában: egyrészt az osztrák és a bajor, valamint a városi és a vidéki területek között, másrészt a szomszédos régiókhoz képest²¹.

A gazdaság szempontjából mérvadó a nemzetközi piacokon tevékenykedő vállalkozások szerepe, München – mint jelentős gazdasági pólus – közelsége, a régió aktív telephelypolitikája, valamint a régió erősségeinek fejlesztésére való törekvés. A régióban igen magas a **kis- és középvállalkozások** száma, akik főleg az ipari és kisipari szektorban töltenek be domináns szerepet.

A bajor-osztrák határvidék nemcsak a lakosság, hanem a látogatók számára is vonzó régió, mely a magas életminőségnek köszönhető. A regionális fejlesztés sokat foglalkozik a munkához, bevételekhez, lakáshoz, köz- és kulturális intézményekhez, szociális-egészségügyi intézményekhez, természeti és pihenő területekhez való egyenlő hozzáférés megteremtésével. A turizmus és a szabadidő eltöltésének széles kínálata nemcsak a gazdasághoz járul hozzá, hanem a régió életminőségét is emeli.

A **turizmus** a határtérség minden régiójában rendkívül erős gazdasági húzóerőt jelent. Az 1 főre jutó átlagosan eltöltött éjszakák száma 2004-ben (2. táblázat: *Az eltöltött vendégéjszakák száma/fő*) Ausztriában 14, míg Bajorországban 11,éj/fő. Tirol, Vorarlberg és Salzburg kiemelkedő jelentőségű desztinációk. Ausztria összes vendégéjszakájának 61 százaléka (73 millió) erre a három régióra jut²². Az Alpok bája Felső-Bajorországot teszi a legvonzóbb bajor területté, mely 28 millió vendégéjszakát tud felmutatni. Kiemelkedő Garmisch-Partenkirchen, Berchtesgaden és Passau jelentősége. A turisztikai kínálat igen széleskörű (üdülés, sport-, városi, vagy kulturális turizmus, rendezvények), mely a különböző célcsoportokat a régióba vonzza²³.

²¹ Forrás: <http://www.stmwivt.bayern.de/wirtschaft/>

²² Forrás: <http://www.bmwfi.gv.at/Tourismus/TourismusInOesterreich/Seiten/default.aspx>

²³ Forrás: <http://www.stmwivt.bayern.de/tourismus-urlaub/tourismus/>

2. TÁBLÁZAT: AZ ELTÖLTÖTT VENDÉGÉJSZAKÁK SZÁMA/FŐ

Terület	Éjszakák száma/fő
Felső-Ausztria	4,66
Salzburg	43,15
Tirol	61,17
Vorarlberg	21,88
Ausztria	14,47
Felső-Bajorország	5,57
Alsó-Bajorország	10,75
Svábország	14,85
Bajorország	11,09

Forrás: Saját szerkesztés²⁴

A határon átnyúló **munkaerő-piaci** kapcsolatoknak a bajor-osztrák régióban tradíciója van, mely nemcsak a közös nyelvnek köszönhető, hanem a jól kiépített infrastruktúra megteremti az ehhez szükséges feltételeket, a térbeli közelséget, a könnyű és gyors elérhetőséget. Ugyanakkor fontos szerepe van a hasonló képzési rendszernek is. A képzési infrastruktúra igen széles körű, a szakiskolák, specializált főiskolák, neves egyetemek (Innsbruck, Passau, Salzburg, Linz) mellett számos felnőttképzési intézmény működik, melyek teljessé teszik a kínálatot. A hallgatók választhatnak a természeti, gazdasági, jogi, orvosi képzéseken kívül műszaki, turisztikai vagy multimédia irányú kurzusokat. A térségben igen alacsony a munkanélküliség (3-4 %), jók a kereseti lehetőségek, s szívesen alkalmaznak külső munkaerőt. A külföldi munkavállalók nagy aránya különösen a turizmus területén jellemző²⁵.

A határon átnyúló **munkaerőpiac** helyzetét már 1996-ban partneri alapon közösen kezelték a bajor és osztrák munkaügyi igazgatóságok, szakszervezetek és a munkaügyi hivatalok az EURES²⁶ keretein belül. Támogatták a határon átnyúló munkaerő mobilitását, tanácsokkal látták el az ingázókat jogaikkal, az adózással, munkalehetőségekkel kapcsolatban. A határon átnyúló munkaerő-piaci kapcsolatok intenzitását elsősorban a munkahelyek kínálatának és a bevételi lehetőségek minősége és mennyisége határozza meg. Korábban jellemzően Ausztria felől áramlott jelentősebb munkaerő Németországba, azonban napjainkban inkább a fordított irány a jellemző. Az ingázást nagyban megkönnyíti a közlekedési hálózat kiépítettsége is.

A bajor-osztrák határregió közlekedési szempontból kedvező fekvésű. Az európai közlekedési hálózathoz mind észak-dél, mind kelet-nyugat irányban csatlakozik, hiszen a

²⁴ DE-AT (2007-2013) alapján

²⁵ Forrás: DE-AT (2007-2013)

²⁶ EURES: EUROpean Employment Services

régióon keresztül vezetnek a legfontosabb európai országutak, vasúti pályák. Habár a nemzetközi összeköttetés kiváló, a régióon belül problémát jelent egyes helyek megközelítése főleg tömegközlekedéssel.

A mobilitás és az infrastruktúra szempontjából további problémát jelent a sűrűn lakott területek növekvő forgalma (áruszállítás, ingázás), a szezonálisan jelentkező magas forgalom a turisztikai területeken, a határon átnyúló közlekedési lehetőségek hiánya főleg a periférikus területeken, valamint közlekedésből származó környezeti terhelés.

3.1.2. Ausztria-Magyarország²⁷

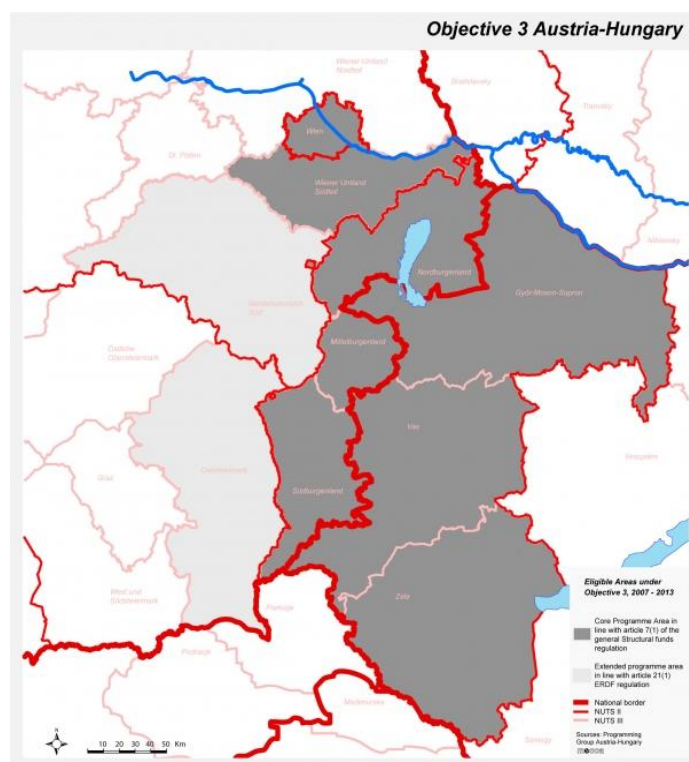
Ausztria és Magyarország között már az EU-s tagságot megelőzően is voltak együttműködési kezdeményezések, Győr-Moson-Sopron, Vas megye és Burgenland között. Az együttműködéseket a 90-es években kezdték megalapozni, de igazán csak a 2000-2006-os időszakban vált szorossá, hiszen Magyarország 2004-ben lépett be az Európai Unióba. 1992-ben alakult meg a Határon Átnyúló Regionális Albizottág, melynek fejlődése vezetett a West/Nyugat Pannon Eurégió létrehozásához 1998-ban. Az eurégió magába foglalta Burgenlandot, Győr-Moson-Sopron és Vas megyét, majd 1999-ben csatlakozott Zala megye is. Az eurégióban azonban nem alakult ki állandó titkárság, annak feladatait felváltva látták el a megyék. 2002-ben még elfogadta az eurégió tanácsa az Eurégió West/Nyugat Pannónia Fejlesztési Jövőképe című dokumentumot, mely felvázolta a régió fejlesztési szándékait, azonban néhány évvel ezelőtt felfüggesztették tevékenységét.

A 2007-2013-as támogatási időszakban már teljes egészében részt vesz Magyarország, mely lehetőséget jelent számára az osztrák-magyar határrégió számára a teljes körű együttműködésre.

Az osztrák-magyar határrégió (4. ábra: *Ausztria-Magyarország határon átnyúló együttműködés programterülete*) a Balti-tenger és az adriai térség között húzódó tengely mentén helyezkedik el. Európa keleti és nyugati része között híd szerepet tölt be.

²⁷ Forrás: Ausztria-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013

4. ÁBRA: AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS PROGRAMTERÜLETE

Forrás: <http://www.at-hu.net/at-hu/hu/program/index.php#4>

A határ régió lakossága közel 3,7 millió fő, melynek 73 százaléka él Ausztria és csupán 27 százaléka Magyarország területén (3. táblázat: Az osztrák-magyar határ régió területe és népessége). A teljes programterület majd 24 ezer km²-t tesz ki.

3. TÁBLÁZAT: AZ OSZTRÁK-MAGYAR HATÁRRÉGIÓ TERÜLETE ÉS NÉPESÉGE

Programterület	Terület (km ²)	Népesség (fő)	Népsűrűség (fő/km ²)
Ausztria	12 592	2 726 228	216,5
Magyarország	11 329	1 000 348	88,3
Összesen	23 921	3 726 576	155,8

Forrás: AT-HU (2007-2013)

A programterület nyolc NUTS3-as szintű régióból áll (4. táblázat: Ausztria-Magyarország határon átnyúló együttműködés NUTS szintjei), melyek osztrák oldalon Bécs, Bécs környéki területek déli része, Észak-Burgenland, Közép-Burgenland és Dél-Burgenland, magyar oldalon Győr-Ménfőcsanak, Vas és Zala megye. Alsó-Ausztria déli része és Kelet-Stájerország egészítik ki a területet²⁸..

²⁸ Forrás: <http://www.at-hu.net/at-hu/hu/program/index.php>

4. TÁBLÁZAT: AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS NUTS SZINTJEI

NUTS0 ²⁹	NUTS1	NUTS2	NUTS3
Ausztria	Kelet-Ausztria	Bécs	Bécs
		Burgenland	Észak-Burgenland
			Közép-Burgenland
			Dél-Burgenland
	Dél-Ausztria	Alsó-Ausztria	Bécs körüli területek déli része
			Alsó-Ausztria déli része
Magyarország	Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Stájerország
			Kelet-Stájerország
			Győr-Moson-Sopron
			Vas
			Zala

Forrás: Saját szerkesztés³⁰

A városi hálózat tekintetében kettősség figyelhető meg. Az északi rész az ipari növekedés pólusa – hiszen itt található a régió gazdasági középpontja, Bécs, valamint Győr is, a gazdasági szempontból szintén meghatározó város, míg dél inkább periférikus terület, melynek rurális jellege az erősebb. Az urbanizáció szintje, valamint a városok és falvak gazdasági jelentősége északról dél felé haladva egyre csökken.

A régió előnyös földrajzi helyzetéből eredően **gazdasága** az elmúlt évtizedben sokkal gyorsabban növekedett az európai átlagnál. A határregió sok kedvező adottsággal rendelkezik és a pozitív gazdasági fejlődés számos példáját mutatja fel. Ide sorolható a régióban alapított **vállalatok** egyre növekvő száma, a dinamikusan fejlődő szolgáltató szektor, a jól képzett munkaerő, az ipari területek sokasága, valamint az innovációs és technológiai központok nagy kínálata, a fellendülőben levő gazdasági klaszterek, a határon átívelő hálózati tevékenységek, és nem utolsósorban a kiváló minőségű mezőgazdasági területek³¹.

Azonban a régió fejlődése sem gazdasági, sem demográfiai tekintetben nem egyenletes. Míg az északi területeken növekszik, a déli településeken egyre csökken a népesség a rurális térségekből való elvándorlás következtében. Az északi területeken a növekvő népesség a **munkaerőpiac** fejlődését hozza magával, növeli a magasabb szintű szolgáltatások és minőségi termékek iránti keresletet. Eközben a déli területeken fennáll a tovább gyengülő gazdaság veszélye az elöregedő népesség és a kivándorlás nagy aránya miatt. A demográfiai egyensúlytalanság kiegyenlítése érdekében szükséges a déli területek fejlesztése, az elérhetőség és a közlekedési infrastruktúra javítása, valamint az életszínvonal emelése a szociális infrastruktúra és közszolgáltatások kiépítésén keresztül.

²⁹ Az országok a nem hivatalos, de használatos NUTS 0 szintet jelentik (Szabó, 2005).

³⁰ <http://www.at-hu.net/at-hu/hu/program/index.php#4> alapján

³¹ Forrás: <http://www.burgenland.at/wirtschaft>

A határ régió dinamikus gazdasági fejlődése főleg a terciér szektor rohamos növekedésének köszönhető. A legnagyobb GDP-t a Bécs és Bécs környéke tudja felmutatni, mely a magas minőségű szolgáltatások domináns szerepének tudható be. További pozitív gazdasági változást mutat az osztrák-magyar határ régióban a **kis- és középvállalkozások** számának emelkedése, a szolgáltató szektor dinamikus növekedése, a képzett munkaerő jelenléte, valamint az új tudás alapú intézmények létrehozása. Azonban gyengeségnek számít a kis-és középvállalkozások együttműködésének hiánya, valamint a bécsi munkaerőpiactól való erős függés.

A határtérség osztrák és magyar oldalán jelentős különbségek mutatkoznak a foglalkoztatottság tekintetében. Míg osztrák oldalon a foglalkoztatottság 3-10 százalékkal az európai átlag felett van, addig a nyugat-magyarországi régióban 2 százalékkal alatta. Az elmaradás oka főleg a nők részmunkaidős foglalkoztatottságának hiánya. Bécs szerepe a munkaerőpiacon is domináns, hiszen jelentős az oda ingázó munkavállalók száma. A burgenlandi munkaerő közel harmada Burgenlandon kívül dolgozik. Ez a trend azonban nem jellemző magyar oldalon, mivel a városi központok elegendő munkahelyet nyújtanak a helyi lakosoknak, és a környező települések ingázási központjaként funkcionálnak.

A határon átnyúló munkaerőpiaci kapcsolatokat kihasználva számos magyar él az ausztriai munkavállalás lehetőségével. A 2000-es évek óta van közös munkaerő-piaci stratégia, mely a régió foglalkoztatottsági szintjének növekedését célozza meg. 2010 óta lehetséges a munkaerő szabad mozgása a határ régióban. Az egyetemek és akadémiák színvonalas oktatásának köszönhetően képzett munkaerő áll rendelkezésre a régióban.

A gazdasági növekedésben és az életszínvonal alakulásában fontos szerepet játszik a **turizmus** és a szabadidős tevékenységek kínálata. A határvidék igen gazdag természeti (nemzeti parkok, gyógyvíz) és kulturális (kastélyok, fesztiválok) értékekben, melyek jelentős turisztikai vonzerővel rendelkeznek, így nagy látogatottságot generálnak. A kínálatot a konferencia, a kerékpáros- és a borturizmus egészíti ki. A turisztikai infrastruktúra kiépítettsége és fejlettsége azonban igen eltérő képet mutat a régióban. Míg a Fertő-Hanság Nemzeti Park, az Írott-kő és az Őrség a kevés bevételt termelő napos túrák helyszínei, viszonylag magasabb bevételt jelent a wellness és spa a gyógyfürdőhelyeken, de a legnagyobb bevételt a főleg Bécsre jellemző konferenciaturizmus teszi ki.

A gazdasági összeköttetést biztosító közlekedés tekintetében sem egyenletes a fejlettség, ugyanis a nemzetközi és regionális közlekedési hálózat nagyon különböző a határ régió egyes részein. Az északi és a déli területek között jelentős különbségeket figyelhetünk meg. Bécs és környéke, Burgenland északi része és Győr irányába igen jól kiépített a közlekedési

infrastruktúra. A határon átnyúló közlekedés Bécs és Győr között vasúton és autópályán is kiemelkedő gyorsaságú. A déli területeken azonban számos közúti kapcsolat hiányzik a két ország között, illetve észak-déli irányban. Ennek oka, hogy a kelet-nyugat irányú összeköttetés mindig sokkal fontosabb szerepet töltött be szemben az észak-dél irányú vonallal.

Az észak-dél irányú ellentétek, valamint a regionális különbségek nagy kihívást jelentenek a regionális kohézió erősítése számára.

3.2. CÉLOK ÉS PRIORITÁSOK

A német-osztrák és az osztrák-magyar együttműködési programok tematikai felépítése nagyon hasonló, hiszen mindegyik az Európai Unió által támogatott Európai Területi Együttműködés keretein belül valósul meg. Az együttműködési programok két együttműködési területre, azaz prioritásra összpontosulnak, melyeknek saját célrendszere és tevékenységi területei vannak. A prioritásokon belül azt vizsgálom, hogy azok hogyan kapcsolódnak a gazdaságfejlesztéshez, milyen hatással vannak rá. A két prioritás mellett egy harmadik is helyet kapott, mely mindegyik esetben a technikai segítségnyújtás. Ennek célja a határon átnyúló együttműködés minőségének és irányítási eszközeinek biztosítása.

A programok mindenkori célkitűzései az adottságok lehető legjobb kihasználására és a kitűzött célok elérésére épülnek, melyek gazdaságra gyakorolt hatását szeretném hangsúlyozni.

3.2.1. Német-osztrák együttműködés³²

A bajor-osztrák határtérség fejlesztésére a korábbi tapasztalatok alapján határozták meg a 2007-2013-as időszak célkitűzéseit és stratégiáit. A program legfőbb céljai közé tartozik, hogy a határ elválasztó szerepét csökkentsék intézményi, infrastruktúrális, gazdasági és jogi értelemben is. Alapvető céljuk a határon átnyúló együttműködés további megerősítése, a határon átnyúló térség gazdasági fejlesztése, valamint magasabb kereseti lehetőségek biztosítása a lakosság minden csoportja számára. E célok megvalósítása hozzájárul az életminőség és a térség vonzerejének növekedéséhez.

A célok eléréséhez két fő prioritást határoztak meg, melyek további tevékenységi területekre tagolhatóak (5. táblázat: *A német-osztrák határon átnyúló együttműködés*

³² Forrás: http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/sitemap.html

prioritásai). Megvalósulásukat a már említett harmadik prioritás, a technikai segítségnyújtás segíti.

5. TÁBLÁZAT: A NÉMET-OSZTRÁK HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS PRIORITÁSAI

1. PRIORITÁS: Tudásalapú és versenyképes társadalom megteremtése az innováció és kooperáció által	2. PRIORITÁS: A régió fenntartható fejlesztésének segítségével vonzó élettér kialakítása
1.1. tevékenységi terület A gazdaság keretfeltételeinek javításával a vállalkozói kezdeményezések támogatása	2.1. tevékenységi terület A határtérség területi fejlesztése hálózatok és együttműködési struktúrák létrehozásával
1.2. tevékenységi terület A turizmus és szabadidő – mint gazdasági ágazatok – innovációs tevékenységének támogatása új termékek és szolgáltatások bevezetésének segítségével, valamint az együttműködések támogatásával	2.2. tevékenységi terület A környezet- és természetvédelem és a fenntartható regionális fejlesztés által a természeti és kulturális erőforrások megőrzése
1.3. tevékenységi terület A határon átnyúló munkaerőpiac további fejlesztése és a humán erőforrás erősítése az élethosszig tartó tanulás által	2.3. tevékenységi terület A jobb elérhetőség és megközelíthetőség megteremtésével a periférikus területek csökkentése
	2.4. tevékenységi terület A kapacitások és az infrastruktúra közös használatával az egészségügyi és szociális ellátás optimalizálása
	2.5. tevékenységi terület A helyi vagy regionális kezdeményezések támogatásával a közös identitás erősítése
3. PRIORITÁS: Technikai segítségnyújtás	

Forrás: Saját szerkesztés³³

A tudásalapú és versenyképes társadalom megteremtése a regionális gazdaság lehetőségeinek kiaknázását, a regionális innovációk minőségét, a vállalatok hatósugarának kiterjesztését, a

³³ http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/programm.html alapján

munkavállalók képzettségének emelését és a szakmai mobilitás növekedését célozza meg. Ehhez három tevékenységi területet rendeltek, melyek a gazdaság feltételeinek javításával, a turizmus támogatásával és a humánerőforrás fejlesztésével foglalkoznak.

Akis- és középvállalkozások számára előfeltétel a termékek piacra viteli lehetőségeinek javítása, új technológiák alkalmazása, új eljárások bevezetése. E feltételek megteremtése nagyban hozzájárul a **kis- és középvállalkozások versenyképességéhez**. A megvalósítás érdekében határon átnyúló marketingtevékenységet folytatnak, s olyan rendezvényeket, találkozókat szerveznek, ahol a vállalkozók tapasztalataikat megoszthatják egymással, új technológiákat ismerhetnek meg, vagy új kooperáció születhet meg két partner között.

A kulturális és természeti erőforrások sokfélesége magas színvonalú, hagyományokban gazdag turizmus megteremtését teszi lehetővé. A **turisztikai ágazat** fejlesztése kiemelkedően fontos a bajor-osztrák térség számára, mivel meghatározó gazdasági szerepe van: munkát és jövedelmet biztosít a lakosság számára. Mivel a turizmus erősen függ a keresleti igények változásától, az aktuális gazdasági, politikai, éghajlati tényezőktől és a természeti erőforrásoktól, ezért az együttműködésben nagy hangsúlyt fektetnek a minőség folyamatos javítására, illetve az innovatív tevékenységek támogatására.

A tudásalapú gazdaság és társadalom megteremtésében fontos szerepet játszik a határon átnyúló, **integrált munkaerőpiac**. A bajor-osztrák határtérségben törekednek a képzési, munkaerő-keresleti és kínálati cserekapcsolatok kialakítására (nemcsak iskolai, egyetemi, hanem szakmai szinten is), melyet például a képzési intézmények kooperációra ösztönzésével és a munkaerő-piaci információáramlás javításával próbálnak elérni.

A második prioritás a fenntartható élettér biztosítására és az életminőség emelésére törekszik a régióban. Bár a vonzó élettér és a magas életminőség kialakítása közvetve hozzájárul a régió gazdasági fejlődéséhez, nem térnek ki rá, mivel nem kapcsolódik szervesen a gazdaságfejlesztéshez. További kutatásom szempontjából a harmadik prioritás szerepe sem releváns, melynek célja az irányítási eszközök biztosítására összpontosul.

3.2.2. Osztrák-magyar együttműködés³⁴

Az osztrák-magyar együttműködési program célja, hogy a gyengeségek és akadályok leküzdése érdekében olyan stratégiát alakítson ki, mely a közös fejlődést teszi lehetővé. A program átfogó célja a határrégió gazdasági, szociális, környezeti és kulturális fejlődésének elősegítése, valamint a regionális egyenlőtlenségek csökkentése. A közös tevékenység célja a lakosság magas életszínvonalának és egy virágzó régiónak megteremtése. A program további

³⁴ Forrás: <http://www.at-hu.net/at-hu/hu/index.php>

célja a dinamikus gazdasági növekedés fenntartása, a regionális egyenlőtlenségek áthidalása, valamint vonzó élettér kialakítása³⁵.

A célok elérésében 3 prioritás segít (6. táblázat: *Ausztria-Magyarország együttműködés céljai és prioritásai*): az innováció, integráció és versenyképesség (1), a fenntartható fejlődés és elérhetőség (2), valamint a technikai segítségnyújtás (3), mely az együttműködés magas minőségét támogatja. Mindkét prioritás (1-2) további három-három tevékenységi területre tagolható, melyek közvetlenül vagy közvetve mind kapcsolódnak a gazdaság fejlesztéséhez³⁶.

6. TÁBLÁZAT: AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG EGYÜTTMŰKÖDÉS CÉLJAI ÉS PRIORITÁSAI

1. PRIORITÁS: Innováció, integráció és versenyképesség	2. PRIORITÁS: Fenntartható fejlődés és elérhetőség
1.1. A gazdasági együttműködések támogatása	2.1. Az ökomobilitás, közlekedés és regionális elérhetőség javítása
1.2. A munkaerőpiac tartós bővülésének elősegítése	2.2. A határon átnyúló döntéshozatali rendszerek fejlesztése
1.3. A szociális infrastruktúra és a közszolgáltatások minőségének biztosítása	2.3. A természeti erőforrások menedzsmentjének javítása
3. PRIORITÁS: Technikai segítségnyújtás	

Forrás: Saját szerkesztés³⁷

Az innováció, integráció és versenyképesség prioritás az egész régió versenyképességének erősítését célozza meg a gazdasági szereplők együttműködésének, az innovatív tevékenységek, a kutatás-fejlesztés, a turizmus, az emberi erőforrások és a klaszterek támogatásával. A tevékenység célja, hogy bátorítsák a vállalkozói kapcsolatokat, különös tekintettel a kis- és középvállalkozókra, a turizmus, a kultúra, és a határon átnyúló kereskedelem területére. A régió innovációs kapacitásának növelését kutatás-fejlesztési együttműködésekkel próbálják elérni. Szükséges továbbá a határon átnyúló munkaerőpiac javítása, a humán erőforrás menedzsment erősítése és a szakértelem közös, hatékony felhasználása. A közös tevékenység érdekében elengedhetetlen a közös szociális infrastruktúra és minőségi közszolgáltatások kiépítése.

³⁵ Forrás: <http://www.vati.hu/index.php?page=main&menu=20510&langcode=hu>

³⁶ Forrás: http://www.nfu.hu/ausztria_magyarorszag_hataron_atnyulo_egyuttmukodesi_program

³⁷ <http://www.at-hu.net/at-hu/hu/program/index.php#2> alapján

A gazdasági együttműködések támogatása érdekében öt fő intézkedést különíthetünk el. Elsődleges cél a **kis- és középvállalkozások innovatív fejlesztése** a kutatás és az új technológiák hangsúlyosabb szerepével. A regionális piac erősítése érdekében szükséges a határon átnyúló kooperációk támogatása mind a KKV-k mind pedig a K+F területén. A szabadidő, **turizmus** és kulturális örökségek fejlesztése, a határon átnyúló lehetőségek kiaknázása és attraktívvá tétele szintén fontos a régióban. A kooperációk kialakulásához elengedhetetlen a megfelelő üzleti környezet, regionális szervezetek, hálózatok és klaszterek jelenléte.

A **közös munkaerőpiac** felépítése érdekében szükséges a jövő kihívásainak megfelelő munkavállalók betanítása, oktatása és szakemberek képzése. A munkaerő-piaci együttműködés és a közös humán erőforrás menedzsment célja a munkalehetőségek javítása és a versenyképesség növelése a régión belül. A fenntartható fejlődés érdekében figyelmet fordítanak a szociális integrációra és az esélyegyenlőségre. A munkanélküliség legyőzése és a munkaerőpiac fejlesztése a tudásalapú, képzett társadalom megteremtésével érhető el.

A fenntartható fejlődés és elérhetőség prioritás ugyan fontos szerepet tölt be a gazdaság számára háttérfeltételt jelentő infrastruktúra biztosításában, de nincs közvetlen hatással a gazdaság fejlődésére, ezért nem térnék ki bemutatására. Ahogy a német-osztrák együttműködés esetében itt is megjelenik a technikai segítségnyújtás prioritása, mely a határon átnyúló együttműködés eszközeinek minőségében tölt be fontos szerepet.

3.3. GAZDASÁGFEJLESZTÉSRE IRÁNYULÓ PROJEKTEK

A fentiekben láthattuk, hogy az adottságoknak megfelelően milyen prioritások és tevékenységi területek kerülhetnek meghatározásra az együttműködési programokban. Mivel kutatásom a gazdaság fejlesztésének vizsgálatára irányul, olyan projekteket szeretnék példaként bemutatni, melyek célkitűzései erre irányulnak.

A gazdaságfejlesztésre irányuló feladatok közül három-három projektet szeretnék bemutatni, melyeket a bajor-osztrák és az osztrák-magyar határregióban valósítottak meg. A projektek a gazdaság fejlesztésére irányuló tevékenységeket mutatják be a kis- és középvállalkozások, a munkaerőpiac, és a turizmus – mint gazdasági ágazat – támogatásán keresztül.

A projektek sikerességének értékelése céljából felkerestem a projektvezető partnereket, azzal a kérdéssel, hogy elérték-e a projektek által kitűzött célokat, illetve sikeresnek ítélik-e a projektek megvalósulását. Az eddig beérkezett válaszok (kis-és középvállalkozások

növekedésének támogatása és a határon átnyúló lovas régió létrehozása a német-osztrák határrégióban, valamint az egészségturizmus erősítése az osztrák-magyar határrégióban) sokat segítettek a sikeresség megítélésében. A kézirat lezárásáig még nem érkezett visszajelzés a többi projekttel kapcsolatban, így azoknál főként az Internetes forrásokra hagyatkoztam sikerességük megítélésében.

3.3.1. Megvalósult projektek a német-osztrák határrégióban

A tudásalapú és versenyképes társadalom megteremtése az innováció és a kooperáció által célkitűzés első tevékenységi területe a gazdaság keretfeltételeinek javításával és a vállalkozói kezdeményezések ösztönzésével foglalkozik. Ennek keretein belül valósult meg a kis- és középvállalkozások támogatására irányuló projekt.

A **„Kis-és középvállalkozások növekedésének támogatása”** projekt célja a gazdaság vázát és hajtóerejét nyújtó – elsősorban üzleti, kis-és kézműipari – vállalkozások segítségével a régiót versenyképes és dinamikus tudásbázissá tenni. A projekt célul tűzte ki, hogy a jelenlegi gazdasági helyzet viszonylagos stabilitása mellett a jövőben is biztosítsa a kis- és középvállalkozások gazdasági erejének növekedését, versenyképességét.

A 2009-2011-es időszakra kitűzött projekt vezető partnere a Felső-Ausztriai Gazdasági Kamara (WKO Oberösterreich) volt, partnerként részt vett benne az Alsó-Bajorországi Kereskedelmi és Iparkamara (Passau) és a Kézműipari Kamara (Oberpfalz).

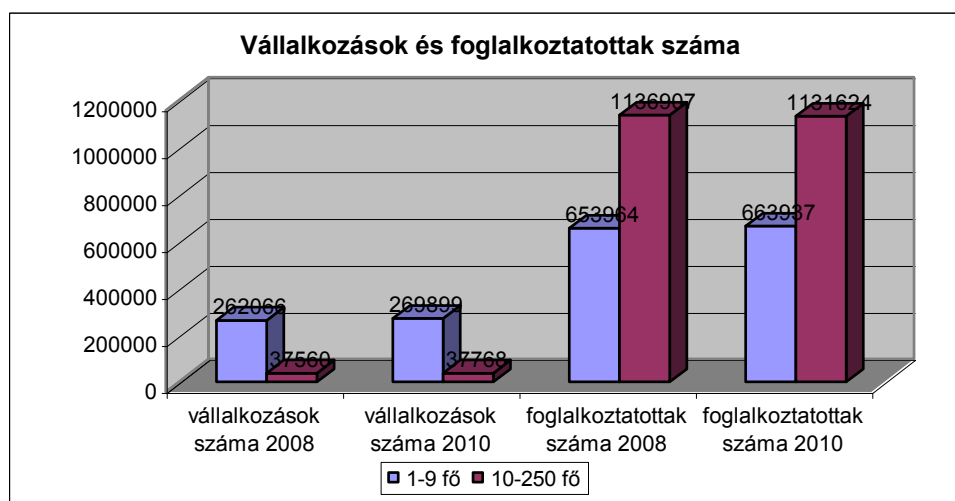
A szakmai támogatást osztrák oldalról az Osztrák Akkreditációs Tanács (ÖAR – Österreichischer Akkreditierungsrat) biztosította, aki a projekt első részében elkészítette Ausztria és Alsó-Bajorország kis és középvállalkozói gazdaságának átfogó elemzését. A tanulmányban a növekedési tényezők tudományos vizsgálatára épülő programjavaslat és operatív terv is helyet kapott. A javaslatokban megfogalmazták, hogy a határrégiók információcseréje elengedhetetlen a KKV szektor fejlesztéséhez. Majd a következő lépésekben a vállalkozók számára olyan tanácsokat fogalmaztak meg, melyek a versenyben maradáshoz szükségesek, és támogatja a vállalkozások növekedését. A projekt során számos előadást tartottak a projekt célkitűzéseiről, a növekedési tényezőkről, a jogszabályi környezet feltételeiről, melyek rendkívül hasznosak voltak a vállalkozók számára. A projekt lebonyolítását a média nagy figyelemmel kísérte végig. A projekt feladatai közé tartozott a vállalkozások életciklusának modellezése, a növekedés átfogó vizsgálata, valamint a növekedési motivációk és kihívások számbavétele. A projekt célja volt a jövőkép felvázolása által a növekedési korlátok leküzdésére való törekvés, valamint a sikeres növekedés

összetevőinek meghatározása. A projekt foglalkozott a támogatási igények vizsgálatával, a működési keretfeltételek javításával és üzleti tervek kidolgozásával³⁸.

A határégió ausztriai és alsó-bajorországi területén 2008-ban több mint 10ezer cég tartozott az 5-250 főt foglalkoztató kis és középvállalkozásokhoz (5. ábra: *Vállalkozások és foglalkoztatottak száma Ausztriában*). Az ausztriai gazdaságban ezek a vállalkozások adták a munkahelyek és a szakmai képzés közel 60 százalékát³⁹. A vállalkozásokra a folyamatos növekedés jellemző, de működésük során sok nehéz átmeneti szakasszal kell szembenéznük az alapítástól, a növekedésen és virágzáson át, egészen leépülésükig vagy újraéledésükig.

A projekt lefutása után főként a 1-9 főt foglalkoztató vállalkozások száma ugrott meg jelentősen, 262 ezerről közel 270 ezerre nőtt számuk, ahogy ezt az ábra is mutatja.

5. ÁBRA: VÁLLALKOZÁSOK ÉS FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA AUSZTRIÁBAN

Forrás: Statistik Austria (2012)

A projektet vezetői eredményesnek ítélik, hiszen számos elemzés készült a növekedés modellezésére, s eredményeiket a gyakorlatba is át tudták vinni rendezvények, workshopok lebonyolításán keresztül. A projekt megvalósítása során minden partner aktívan részt vett a tevékenységekben. A projektnek további ösztönző hatásaként elindult Felső-Ausztriában a kisipari, kézműipari és kereskedelmi vállalkozások növekedését megcélzó program.

Az első prioritás második tevékenységi területe a turizmus – mint fontos gazdasági ágazat – fejlesztésével, illetve a turisztikai együttműködések támogatásával foglalkozik. Ilyen határon átnyúló együttműködési kezdeményezés volt a bajor és tiroli lovas régió összefogása: a „Határon átnyúló Lovasrégió Bajorország-Tirol” projekt.

³⁸ Forrás: <http://www.territorialcooperation.eu/frontpage/show/3767>

³⁹ Forrás: http://reloaded.wko.at/wk/format_detail.wk?angid=1&stid=546050&dstid=7198

A lovasturizmus közös fejlesztésének ötlete 2002-ből származott, amikor egy határon átnyúló lovastúra-útvonal kialakítása mellett döntöttek Felső-Bajorország és Tirol területén. Az első lépést a Felső-Bajorország-Tirol Lovasrégió Nemzetközi Egyesülete megalapítása jelentette. A társaság további 16 vállalattal együttműködve különféle lovas-szolgáltatásokat kezdett nyújtani, mint például lovastúrák, lovasoktatás és rendezvények⁴⁰. A további fejlesztésekhez azonban támogatásra volt szüksége (7. táblázat: *A határon átnyúló lovas régió projekt finanszírozása*), melyet a határon átnyúló együttműködési program biztosított a 2009-2011-es periódusban. A projekt célja elsősorban a régió lovasturizmusának erősítése volt.

7. TÁBLÁZAT: A HATÁRON ÁTNYÚLÓ LOVAS RÉGIÓ PROJEKT FINANSZÍROZÁSA

Projekt neve (időtartama)	Támogatott partnerek	ERFA hozzájárulás (Euró)	Nemzeti társfinanszírozás (Euró)
Határon átnyúló lovas régió Bajorország- Tirol (2009.01.01.- 2011.12.31.)	Felső-Bajorország-Tirol Lovasrégió Nemzetközi Egyesülete (vezető partner)	174 000	70 500
	Achenkirch község, Tirol (Ausztria)	202 530	135 020
	Bad Feilnbach község, Bajorország (Németország)	66 180	44 120
	Fischbachau község, Bajorország (Németország)	185 670	123 780
	Kreuth község, Bajorország (Németország)	84 420	56 280

Forrás: Saját szerkesztés⁴¹

A támogatás által nyert pénzüsszegekből – 712.800 Euró – és a társfinanszírozásból – 429.700 Euró – sikerült a lovastúraút egyes szakaszainak felújítása, a lovak számára megfelelő legelők kiválasztása, új lovastúra-ajánlatokat és közös marketingtevékenységet alakítottak ki (közös honlap, rendezvénynaptár), valamint az összefogás erősítésére információs estétet és workshopokat szerveztek a szervezet tagjainak⁴². Továbbá megvalósult a települések, vállalkozások és marketing-szervezetek határon átnyúló kapcsolata.

A projekt eredményeként a lovastúra útvonalakon kívül egy sokoldalú lovas régióvá vált a térség, ahol a lovasturizmusban tevékenykedő vállalkozók lehetőséget kapnak termékeik reklámozására, széles kínálatuk bemutatására, ezzel pedig turisták csalogatására a térségbe. Az együttműködő partnerek száma 16-ról 70-re emelkedett, s olyan vállalkozók is bekapcsolódtak hálózatukba, akik ugyan nem a lovasturizmus területén dolgoznak, de szolgáltatásaikat szívesen kínálják lovasturisták számára, s ezzel ők is új vevőkört nyernek.

⁴⁰ Forrás: <http://www.pferdegenuss-grenzenlos.de/wir-ueber-uns.html>

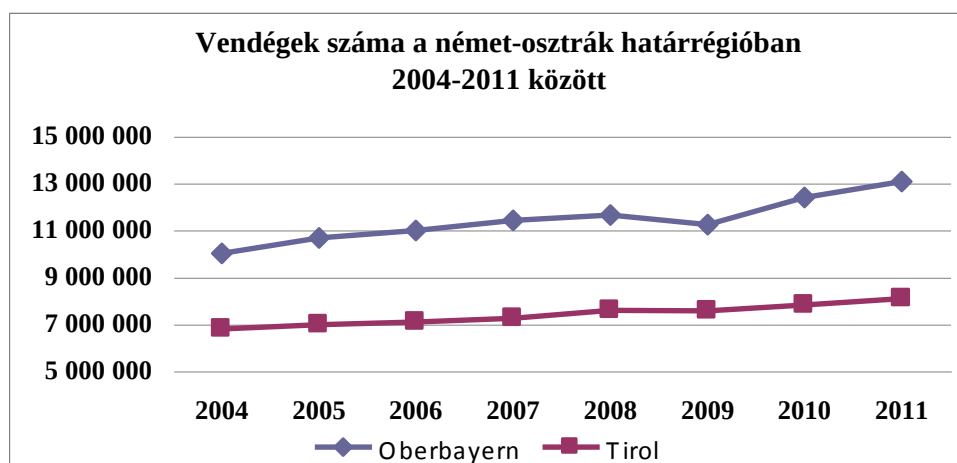
⁴¹ http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/sitemap.html alapján

⁴² Forrás: <http://www.territorialcooperation.eu/frontpage/show/3796>

A projekt tehát széles körű hatást gyakorolt a lovas turizmus fellendítésére a régióban, s a további figyelemfelkeltést célzóan aktív marketingtevékenységet folytat az egyesület. Ugyan a projektet a vártnál tovább tartott megvalósítani, mivel 6 hónapos hosszabbítást igényeltek, ennek ellenére a vezető partner véleménye szerint minden résztvevő partnere sikeresnek ítéli megvalósítását, hiszen a települések polgármesterei és a vállalkozások vezetői egy emberként fogtak össze és nem tágítottak közös céljuk mellől.

A projekt kapcsán megvizsgáltam a lovasrégió által érintett területek turizmusának alakulását 2004 és 2011 között (6. ábra: *Vendégek számának alakulása a német-osztrák határ régióban*). Az eredmények alapján mind Felső-Bajorország, mind Tirol turizmusa egyértelmű növekedést mutat. A 2004-es évhez képest Felső-Bajorországban 130 százalékos a növekedés, míg Tirolban 119 százalékos. A 2009-es évhez képest 2011-ben közel 2,4 millióval több látogató érkezett a térségbe.

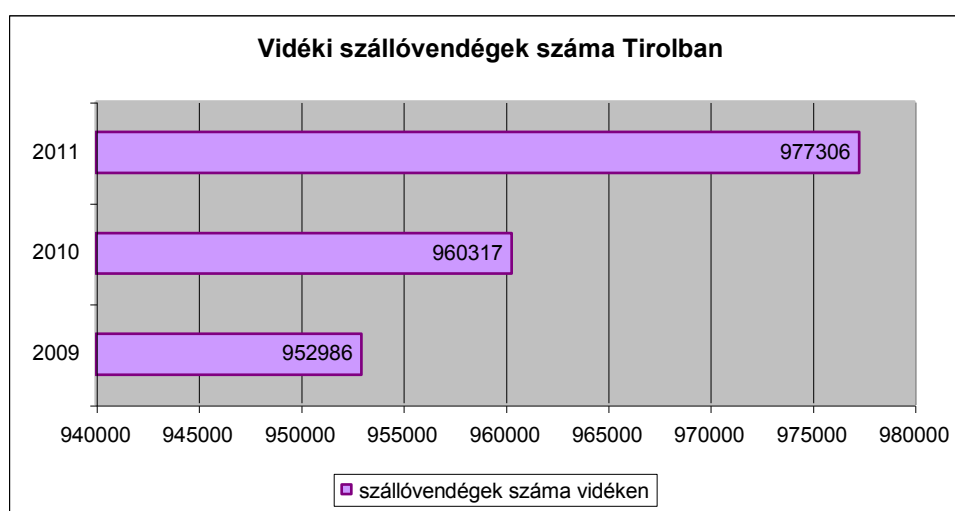
6. ÁBRA: VENDÉGEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA A NÉMET-OSZTRÁK HATÁRRÉGIÓBAN

Forrás: Saját szerkesztés Eurostat (2012) alapján

Megvizsgáltam továbbá, hogy a vidékre érkező vendégek száma (7. ábra: *Vidéki szállóvendégek száma Tirolban*) hogyan alakult az elmúlt három évben. Mivel a lovasturizmus elsősorban a vidékhez köthető, a látogatók is inkább a vidéki szálláshelyeket veszik igénybe. A statisztika alapján jelentős (közel 24 ezer vendég) növekedést láthatunk a vidéken megszálló vendégek számában.

7. ÁBRA: VIDÉKI SZÁLLÓVENDÉGEK SZÁMA TIROLBAN

Forrás: Saját szerkesztés Statistik Austria (2012) alapján

A gazdaság fejlesztéséhez szorosan kapcsolódik a munkaerőpiac fejlesztése és a humán erőforrás erősítése, mely a német-osztrák határon átnyúló együttműködési program első prioritásának harmadik tevékenységi területe. E célkitűzés keretei között megvalósult projekt az „xchange” – **határon átnyúló gyakornok csereprogram**. A program a szakmunkási képzésben résztvevőknek lehetőséget nyújtott négy hetes szakmai gyakorlatra, melyet a szomszédos országban teljesíthettek. Viszonzásként a partnercég egy gyakornokát befogadta a hazai partner. Az xchange program nemcsak átvette a szervezési feladatokat, hanem még finanszírozási támogatást is nyújtott⁴³.

A projekt célja a szakmunkások képzésének támogatása, valamint a regionális és határon átnyúló mobilitás ösztönzése volt. A projekt hozzájárult a közös munkaerőpiac fejlesztéséhez, a vállalkozók közötti kooperációhoz, a tapasztalatok cseréjéhez.

Az együttműködésben számos partner vett részt, vezető szerepet töltött be a Kereskedelmi és Iparkamara (Schwaben), partnerei pedig a régió gazdasági kamarái, a vorarlbergi, tiroli, salzburgi és felső-ausztriai Gazdasági Kamara, valamint a felső- és alsó-bajorországi Kereskedelmi és Iparkamara voltak. A program időtartama három évet ölelt fel 2008-tól 2010-ig.

A programban bárki részt vehetett, aki valamilyen képzésben részesült, vagy a gazdaság területén tevékenykedő vállalkozók körébe tartozott.

A projekt gyakorlati haszna, hogy a gyakornokok új módszereket, technikákat ismerhettek meg, a motivált munkavállalók tapasztalatokat szerezhettek, és önállóságuk növekedhetett. Számos új kapcsolat jött létre külföldi cégekkel, valamint lehetőség nyílt új piacok szerzésére.

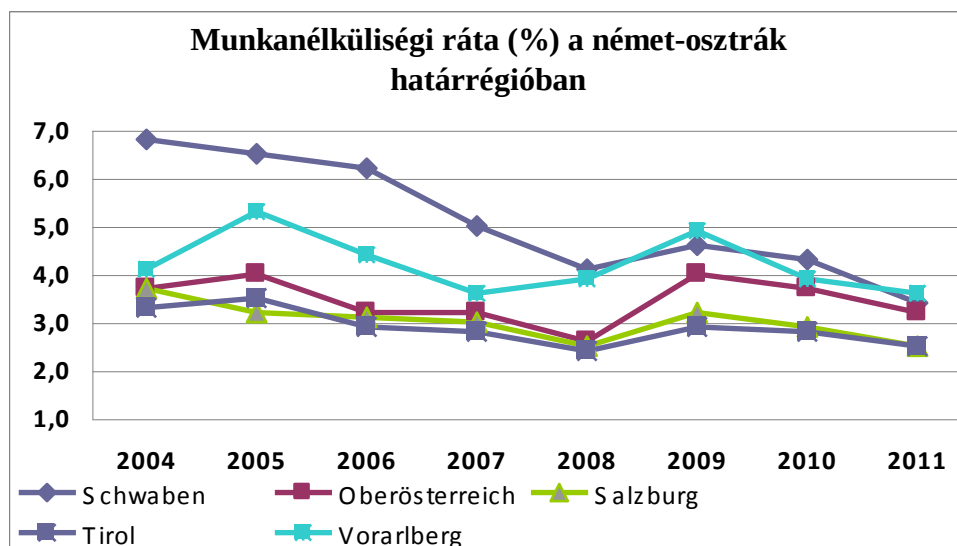
⁴³ Forrás: http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/aktuelles.html

A programban résztvevők ezután jobb esélyekkel indulhatnak a munkaerőpiacon, hiszen foglalkoztatási esélyeiket ez jelentősen növeli.

Mind a vállalkozók, mind a gyakornokok részéről pozitív visszajelzések érkeztek a projekttel kapcsolatban, a csereprogramról résztvevők 95 százaléka nagyon jónak és jónak értékelték a projektet⁴⁴.

A projekttel kapcsolatosan vizsgáltam a régió munkanélküliségi és foglalkoztatási rátájában bekövetkezett változásokat. 2004 és 2011 között a német-osztrák határrégióban a munkanélküliségi ráta (8. ábra: *Munkanélküliségi ráta alakulása a német-osztrák határrégióban*) 4,3-ról 3 százalékra csökkent. A 2008-as válság emelkedett, de 2011-re mindegyik tartományban közel azonos szintre csökkent. A legnagyobb változás Svábországban következett be, ahol 6,8 százalékról 3,4-re csökkent a munkanélküliségi ráta.

8. ÁBRA: MUNKANÉLKÜLISÉGI RÁTA ALAKULÁSA A NÉMET-OSZTRÁK HATÁRRÉGIÓBAN

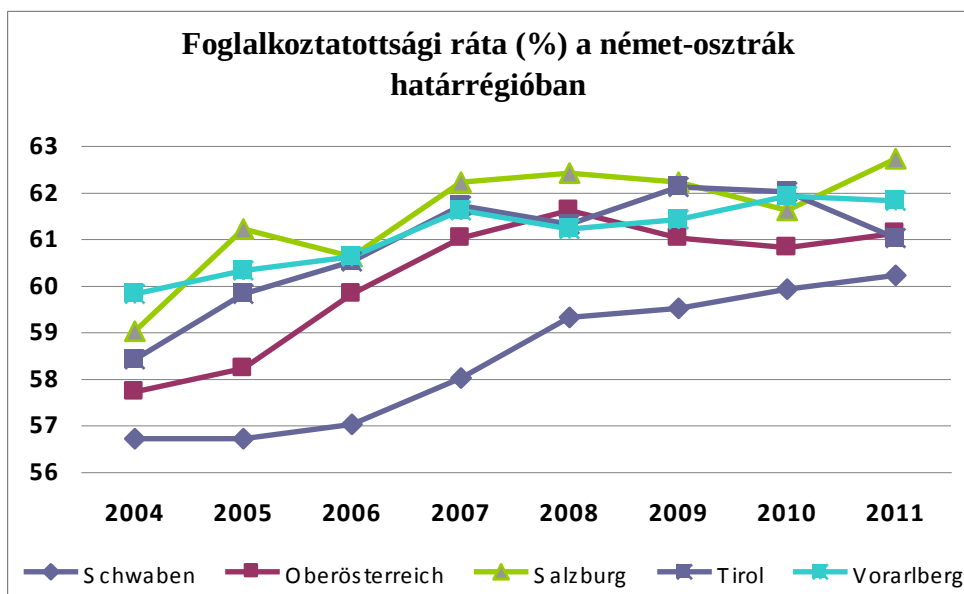

Forrás: Saját szerkesztés Eurostat (2012) alapján

A foglalkoztatottság a német-osztrák határrégióban kis növekedést mutat 2004 és 2011 között, 58-ról 61 százalékra nőtt a foglalkoztatottak aránya (9. ábra: *Foglalkoztatottsági ráta alakulása a német-osztrák határrégióban*). A legnagyobb növekedést Svábországban és Felső-Ausztriában érték el.

⁴⁴ Forrás: http://www.ifa.or.at/fileadmin/user_upload/05_XChange_Veigl.pdf

9. ÁBRA: FOGLALKOZTATOTSÁGI RÁTA ALAKULÁSA A NÉMET-OSZTRÁK HATÁRRÉGIÓBAN

Forrás: Saját szerkesztés Eurostat (2012) alapján

3.3.2. Megvalósult projektek az osztrák-magyar határrégióban

Az innováció, integráció és versenyképesség prioritásának első tevékenységi területébe tartozik a gazdasági együttműködések támogatása. A közös intézkedések és a megfelelő stratégia kialakítása révén a Burgenland-Nyugat-Magyarország gazdasági övezetben a válság sújtotta vállalkozások megsegítésére kiváltképp törekednek.

A megváltozott piaci feltételek egyaránt a burgenlandi és a magyar vállalkozásokat is alkalmazkodásra kényszerítik. Mivel a kis- és középvállalkozások helyzete különösen nehéz, a 2008-ban indult „Ecostrat” projekt célcsoportja speciálisan rájuk koncentrál. A megfelelő tudás és forrás hiányában a KKV-knak nincs lehetőségük saját piacuk jellemzőit feldolgozni, stratégiát kidolgozni, de lehetőségeikkel, vevőik elvárásaival, a piaci trendekkel sem tudtak megfelelően foglalkozni⁴⁵. Termékpalettájukat nem tudatosan alakítják, többnyire véletlenszerűen alkalmazkodnak a megváltozott feltételekhez. Ezen a kialakult helyzeten szeretnének változtatni a gazdasági kamarák a piaci lehetőségek szisztematikus feltérképezésével. A projekt keretében meghatározott főbb feladatok közé tartoznak a regionális vásárlóerő-vizsgálatok, a trendek feltárása, a minőségmenedzsment területén képzések biztosítása, határon átnyúló munkaközösségek kialakítása, nemzetközi menedzsment tréningek, rendezvények szervezése, valamint cégalapítással kapcsolatok

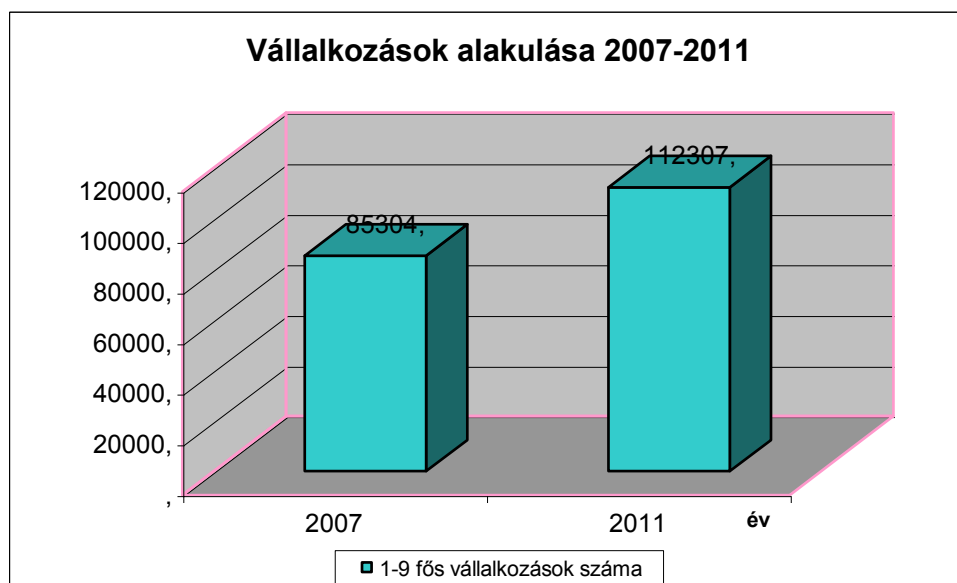
⁴⁵ Forrás: <http://www.eco-strat.eu/index.php?id=3010&id=3010&L=2>

vásárok lebonyolítása⁴⁶. A feladatok megvalósítására az ERFA 581 079 eurós forrást nyújtott finanszírozásul.

A Cégalapítási vásárt 2011-ben azzal a céllal rendezték meg, hogy a vállalkozások tanácsokat kérhessenek az illetékes szervezetektől, intézményektől. A vásárnak helyet biztosító eisenstadti Kereskedelmi Kamarában közel 80 potenciális cégalapító és kezdő vállalkozás kaphatott olyan információkat, melyek igen nagy segítséget jelenthetnek számukra.

Mivel a projekt időtávja 2012 év végig tart, így a projekttel kapcsolatos intézkedések még nem értek véget. A projekt egy viszonylag hosszú távú célkitűzést fogalmazott meg, melynek eredményei fokozatosan mutatkoznak meg. A projekt sikereként azonban már el lehet könyvelni, hogy nőtt a vállalkozói kedv a határrégióban. A statisztika alapján, míg a regisztrált 1-9 fős kisvállalkozások száma 2007-ben 85.304 volt, ehhez képest 132%-os növekedést mutat számuk 2011-ben⁴⁷ (10. ábra: A vállalkozások számának változása a Nyugat-dunántúli régióban).

10. ÁBRA: A VÁLLALKOZÁSOK SZÁMÁNAK VÁLTOZÁSA A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN

Forrás: Saját szerkesztés TeIR|KSH-TSTAR (2012) alapján

Az osztrák-magyar munkaerőpiac helyzetének támogatásával több projekt is foglalkozik, például az IGR, a NetLab vagy az Expak. Az „IGR: Jövő a határtérségben” projekt fő célkitűzése az eltérő gazdasági adottságokkal rendelkező határrégió kiegyensúlyozott foglalkoztatottságának elérése. A projektben résztvevő munkatársak feladata a munkavállalók informálása, intézkedések hozása a burgenlandi munkaerőpiacra nehezedő nyomás, és a

⁴⁶ Forrás: http://www.at-hu.net/at-hu/hu/projekt.php?we_objectID=3

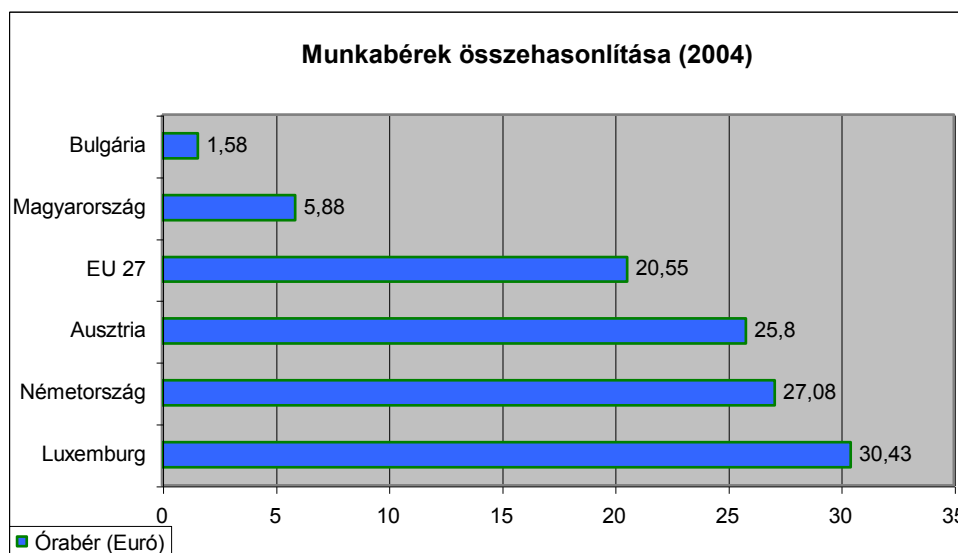
⁴⁷ Forrás: TeIR|KSH-TSTAR

nyugat-magyarországi szakmunkáshiány leküzdésére, továbbá a munkavállalók szociális támogatása, a foglalkoztatás fejlesztése, valamint képzések indítása, hálózatok kiépítése és az előítéletek leépítése. A projekt célja, hogy hozzájáruljon a burgenlandi és nyugat-magyarországi munkaerőpiac pozitív alakításához, hatékony fejlődéséhez⁴⁸.

A projekt gazdái az osztrák oldalon az ÖGB Burgenland (Ausztriai Szakszervezetek Szövetsége), magyar oldalon az MSZOSZ (Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége) Nyugat-dunántúli Regionális Képviselője. A projekt 7 éves futamidejű, 2008. január és 2014. december között valósul meg az ERFA, az osztrák Munkaügyi, Szociális és Fogyasztóvédelmi Szövetségi Minisztérium, valamint Magyarország támogatásával, közel 2 milliárd Forintnak megfelelő összegből. A projekt közvetlenül a 2007-ben kifutott „Régióközi Szakszervezeti Tanács (IGR) Burgenland-Westungarn” programra épül, melynek feladata a 2004-es Unió bővítésre való felkészülés, valamint a munkavállalókat érintő negatív hatások csökkentése volt.

A határtérségre – lassan már 10 évvel Magyarország EU taggá válása után – a rendkívül magas gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségek jellemzők. Míg a kisebb területű Burgenland 90 ezer munkavállalót, addig a Nyugat-dunántúli régió 460 ezer fő munkavállalót tart nyilván. A bérek tekintetében igen jelentős különbség mutatkozik a két régió között, hiszen a bérek Burgenlandban 3-5-ször magasabbak (11. ábra: Munkabérek Ausztriában és Magyarországon 2004).

11. ÁBRA: MUNKABÉREK AUSZTRIÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGON 2004

Forrás: Saját szerkesztés Eurostat (2012) alapján

⁴⁸ Forrás: <http://www.igr.at/index.php>

Ez jelentős gazdasági deformációt okoz mindkét ország határ régióiban. A magyar munkaerőpiacon jelentős szakképzett munkaerőhiány alakult ki, mivel a magasabb kereseti lehetőséget biztosító osztrák határtérség elszívja a szakképzett munkavállalókat. Az osztrák gazdaságra az olcsó munkaerő megjelenése miatt nagy nyomás nehezedett. Ezt a hatást próbálták a munkaerőpiac többlepcsős megnyitásával ellensúlyozni.

Mivel a projekt időtartama túlmutat a 2007-2013-as támogatási időszakon, eredményességét csak részben lehet értékelni. Azonban a törekvések jó irányba mutatnak: Az IGR irodáiban napi kapcsolat alakult ki a gazdaság szereplőivel, mely tanácsaival igyekszik mindkét országban a megfelelő munka- és bérezési feltételek melletti foglalkoztatottságot elérni. Megoldásokat fejlesztenek ki az eltérések csökkentésére, segítséget nyújtanak a nyelvi korlátok leküzdésében, az országok szabályozási rendszerének és jogi hátterének megismerésében is⁴⁹.

Az osztrák-magyar együttműködési program a turizmus fejlesztését nem emeli külön tevékenységi területté, hanem azt a gazdasági együttműködések támogatásába helyezi bele. Azonban jelentősége nem csökken ezáltal, hiszen a térség rendkívül gazdag termál- és gyógyforrásokban, a régió erőssége a wellness és spa, valamint az egészségturizmus fejlesztésében rejlik.

Ezt a területet célozta meg a **„Kneipp-projekt”** közös szolgáltatásfejlesztéssel és közös kínálat létrehozásával. A Kneipp természetgyógyászatra⁵⁰ építve a régió Kneipp-úticélként szeretné újrapozicionálni magát. Az ausztriai Mittleres Feistritzalban már sikeresen működik a 13 települést átfogó Kneipp Aktív Park. Ennek példájára és az osztrák tapasztalatokra alapozva a magyarországi Vasi Hegyhát területén célul tűzték ki egy hasonló népszerűségnek örvendő Kneipp témaút létrehozását 2008-2012 között. A projekt befejezésére 6 hónapos hosszabbítást kértek, így az utómunkálatok még jelenleg is tartanak.

A projekttel a Vasvári Kistérség idegenforgalmi vonzerejét kívánják erősíteni, mely a térség szerteágazó attrakciói miatt még nem kellően hatékony. A megyén belül ez a kistérség igencsak periférikus szerepet tölt be, nem érvényesül vonzereje. A Kneipp-projekt a tematikus kínálatfejlesztést szolgálja, melynek révén nagyobb szerepet kaphat a térség egyedi adottsága, a termálvíz. A projekt során a kistérség 13 településének területén (18 helyszínen) kerültek elhelyezésre különböző Kneipp műtárgyak, melyek újabb idegenforgalmi vonzerőt jelentenek.

⁴⁹ Forrás: http://www.at-hu.net/at-hu/hu/projekt.php?we_objectID=13

⁵⁰ Kneipp: Sebastian Kneipp német pap módszere, mely a vízikúrára alapozva segíti az anyagcserét, élénkíti a vérkeringést, és kiváló közérzetet biztosít.

Ugyan Vasváron épült már egy fürdő, de az nem képes felvenni a versenyt a térség nagyobb fürdőivel (Sárvár, Bük, Kehidakustány), ezért szükséges a Kneipp-kultúrára alapozva a térség vonzerejét növelni.

A projekt célja, hogy az újonnan kialakított helyszínek vonzerőt jelentsenek a turistáknak, növekedjen a térség látogatottsága és a vendégéjszakák száma. További cél, hogy az attrakciók és a térség egyéb látnivalóinak felkeresése több napos tartózkodást generáljon a térségben.

A projekt feladatai között határozták meg 13 magyar településen Kneipp objektumok elhelyezését (8. táblázat: *Kneipp objektumok a Vasvári Kistérségben*), Kneipp-témájú előadások, rendezvények lebonyolítását, a megfelelő szakmai háttér megteremtését, stratégiai jövőkép kidolgozását, turisztikai kínálatfejlesztést és marketingintézkedések hozatalát, valamint a lakosság szemléletének formálását⁵¹.

8. TÁBLÁZAT: KNEIPP OBJEKTUMOK A VASVÁRI KISTÉRSÉGBEN

TELEPÜLÉS	KNEIPP OBJEKTUMOK
Olaszfa	Könyöklő, gyógynövénykert, lábáztató, Kneipp szimbólum, Kneipp szoba, pihenő pad, szemetes
Csehimindszent	Könyöklő, patakmeder kitisztítása (taposó), lábáztató, park padokkal, Kneipp szimbólum, pad, szemetes
Gersekarát	Lábáztató, könyöklő, Kneipp szimbólum, Kneipp szoba
Győrvár	Könyöklő, taposó, Kneipp szimbólum, pad, szemetes
Hegyhátszentpéter	Gyógynövénykert, könyöklő, taposó, lábáztató, parkoló, Kneipp szimbólum, padok
Kám	Taposó, lábáztató, könyöklő, gyógynövénykert, pad, szemetes, Kneipp szimbólum
Mikosszéplak	Könyöklő, taposó, Napóra, Kneipp szimbólum, pad, szemetes, Kneipp szoba
Oszkó	Könyöklő, taposó, vizes játszótér, táplálkozási piramis, labirintus, Kneipp szoba, Kneipp szimbólum, padok, szemetes
Petőmihályfa	Gémeskút, taposó, Napóra, könyöklő
Rábahídvég	Napóra, könyöklő, meditációs szék, pad, szemetes
Szemenye	Könyöklő, taposó, pad, szemetes
Vasvár	Inhalátor ház, taposó, sétaútvonal, könyöklő, pad, szemetes
Alsóújlak	Könyöklő, lábáztató, pad, szemetes

Forrás: Saját szerkesztés⁵²

A projektben három partner vesz részt, az Österreichischer Kneippbund Landesverband Steiermark, a Magyarországi Kneipp Szövetség, és a projektvezető Vasi Hegyhát Többcélú Kistérségi Társulás. A projektre az ERFA 849 985 eurós támogatást nyújtott. A partnerek

⁵¹ Forrás: http://www.at-hu.net/at-hu/hu/projekt.php?we_objectID=6

⁵² http://www.hegyhatikneippterseg.hu/hegyhati_kneipp_terseg/telepulesek/ alapján

célja volt a helyi adottságokra építve vonzó turisztikai kínálat kialakítása, amely a vidéken élők jövedelemszerzési lehetőségét is segíti, valamint hozzájárul a lakosság egészségmegőrzéséhez.

A projekt során eddig elért legfontosabb eredmények⁵³ között meg kell említeni a 18 tanulmánytervet, egy internetes felület létrehozását, valamint a szükséges képzések elindítását. Ezenkívül több sajtótájékoztatót is tartottak, konferenciát szerveztek, elkészült a térség marketing stratégiája. A módszertani kutatás következtében arculati kézikönyvet készítettek, és szakmai tanulmányutakon vettek részt. Megvalósult a 13 tervezett objektum, műszaki átadásuk elkezdődött, de a kézirat lezárásáig még nem fejeződött be. Ezért a projekt által várt hatások csak ezt követően fognak megmutatkozni. A projekt vezetői nagyon bizakodóak, hiszen az újonnan épített objektumok turisztikai különlegességnek számítanak, ezáltal erősíthetik a kistérség vonzerejét. Valamint az Ausztriában 2004-ben megvalósult hasonló projekt pozitív eredményeket tud felmutatni.

⁵³ Forrás: <http://www.hegyhatikneippterseg.hu>

4. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK SIKERESSÉGE

A határon átnyúló együttműködések, valamint tevékenységük értékelése meglehetősen nehéz feladat, egyrészt mivel a jelenleg futó projektek hatásai nem, vagy csak részben különíthetők el az egyéb gazdasági tényezők hatásaitól. Másrészt a bekövetkezett változások hosszú távon mutatkoznak majd meg. A 2014-20-as időszakban készül majd helyzetelemzés, melyben már kimutathatóak lesznek a változások. Ugyanakkor a projektek közvetlen, rövid távú eredményeit, a helyi közösségre gyakorolt hatásait azonnal láthatjuk, érzékelhetjük.

Az együttműködések sikerességét több szempontból is vizsgálhatjuk. Ennek megfelelően a következő két alfejezetben a projektek közvetlen hatásait vizsgálom, majd a sikeresség további feltételeit mutatom be.

4.1. A PROJEKTEK ÁLTAL ELÉRT EREDMÉNYEK

Az együttműködések eredményességét a megvalósult projekteken keresztül lehet értékelni. Az előző fejezetben bemutatott projektek a határrégiók gazdaságának fejlesztését célozták. Hatékonyságuk értékelésének szempontjából két kérdés merül fel. Egyrészt elérték-e a projektek az általuk kitűzött célokat, másrészt valóban hozzájárultak-e a gazdaság fejlődéséhez.

A határon átnyúló együttműködések keretén belül számos projekt valósult meg, illetve folyamatban van napjainkban is, melyek a kitűzött célok elérését segítik. Elsőként az általam kiemelt projekteket szeretném értékelni, majd kitekintést teszek az együttműködések valamennyi kezdeményezett projektjére. Végül az eurégiók szerepét is vizsgálom a projektek széles körben való megvalósulása szempontjából.

4.1.1. A projektek hatékonysága

A bajor-osztrák és az osztrák-magyar határrégióban vizsgált három-három projekt közvetve a gazdaság fejlődéséhez járul hozzá. Mindkét határrégióban vizsgáltam a kis- és középvállalkozások helyzetére irányuló, a turizmus támogatására, valamint a munkaerőpiac fejlesztésére vonatkozó projekteket.

Míg a bajor-osztrák határrégió a kis- és középvállalkozások támogatására vonatkozóan azok versenyképességének javítására törekednek, addig az osztrák-magyar oldalon inkább életben maradásukért küzdenek. Az osztrák-magyar határrégióban működő vállalkozók nehéz helyzetben vannak, mert gazdasági hátterük nem teljesen stabil, s ezért nehezen tudnak

alkalmazkodni a folyamatosan változó feltételekhez, trendekhez. A projektekhez mindkét régióban előzetes elemzéseket készítettek, s ennek alapján határozták meg az elérendő célokat, mely nagyban növelte hatékonyságukat. Pozitívumként értékelhető, hogy mindkét régióban nagy hangsúlyt fektettek a tanácsadásra, hasznos információk biztosítására. A bajor-osztrák és az osztrák-magyar határ régióban is sokan kihasználták a támogatás nyújtotta lehetőségeket, melyek eredménye a vállalkozások számának növekedésében is megmutatkozik. Ez a projektek egyértelmű sikerét jelenti, hiszen az eredmények szerint nőtt a vállalkozói kedv és aktivitás. A projektek hatékonyságát tovább emelhetné, ha a határ két oldalán lévő vállalkozások sokkal inkább partnerként tudnának egymásra tekinteni, nem pedig konkurenciaként.

A két határ régió vizsgált turisztikai projektjei a területi adottságok kihasználására építenek, céljuk a rendelkezésre álló erőforrások kihasználása, erősítése. Míg a bajor-osztrák határ régióban jellemző az aktív turizmus, és a vizsgált területen (Tirol) számos lovasturizmussal foglalkozó szolgáltató van jelen, addig az osztrák-magyar térség az egészségturizmusban erős. A bajor-osztrák hegyvidékek területein nagy kereslet van az aktív szabadidős lehetőségekre, Burgenlandban és Magyarországon pedig a wellness és spa tölt be kiemelt szerepet. A meglévő erőforrások fejlesztése, és a határon átnyúló összefogás még erősebbé teheti a régiókat specialitásaikban. A bajor-osztrák terület immár közös marketing-tevékenységgel vonzza oda a látogatókat, szolgáltatásaikat összekapcsolva, együtt értékesítik, s eközben a résztvevő partnerek száma is egyre növekszik. A lovasturizmus elválaszthatatlan a természettől, melyben nincsenek mesterséges határok. Egy projekt sikerességét tehát nagyban segíti a határok nélküli gondolkodásmód lehetősége. Az osztrák-magyar határ régióban törekednek ugyan a térség egységes egészségturisztikai régióként való újrapozicionálására, de a határ két oldalán lévő szolgáltatók egymást konkurensnek tekintik. A magyar kezdeményezésű Kneipp projekt esetében ugyan az összefogás a cél, de a már létező burgenlandi park számára sokkal inkább versenytársként fog feltűnni annak magyar változata. A megoldást a különböző területekre való specializálódás jelentheti, illetve az olyan szolgáltatások megteremtése, melyek egymást kiegészítik. Csak ezt követően történhet meg az osztrák és magyar kínálat összekapcsolása és közös egészségturisztikai régióként való feltüntetése. Természetesen a versenyhelyzet a szolgáltatások minőségbeli fejlődését is ösztönözhetik, ugyanakkor az árverseny irányába is terelhetik a szolgáltatókat.

A közös munkaerőpiac megteremtése komoly kihívást jelent minden határ régióban. Azonban a bajor-osztrák és az osztrák-magyar határ régiók munkaerőpiacainak összekapcsolása eltérő kihívásokat állít a partnerek elé. A bajor és osztrák munkavállalók

könnyebb helyzetben vannak, hiszen nincsenek nyelvi korlátok és kevésbé jellemző a szakképzett munkaerő hiánya. A projekt tevékenysége a munkavállalók mobilitásának és motiváltságuk növelésére törekszik. A szomszédos országban szerzett tapasztalat által növekszik szaktudásuk, valamint új potenciális külföldi partnereket ismerhetnek meg, kapcsolatokat teremthetnek meg. Ezzel szemben az osztrák-magyar határrégió fő problémái egyrészt a nyelvi akadályokban, másrészt az osztrák és magyar munkavállalók közötti magas bérkülönbségek jelenlétében keresendők. Burgenland elszívja a szakképzett magyar munkavállalókat, mert számukra olcsó munkaerőt jelentenek, ezáltal pedig csökken az osztrák munkavállalók iránti kereslet. A projekt törekszik ugyan a kiegyensúlyozott munkaerőpiac megteremtésére és a bérek közelítésére, de ez még hosszú folyamatot jelent.

A projektek azt mutatják tehát, hogy meglehetősen gyümölcsözőek a projektkezdeményezések, eredményeikként számos pozitív változást tudnak felmutatni. A helyi gazdaságra gyakorolt hatásuk is érezhető, hiszen a gazdasági szereplők támogatásával növekszik a gazdasági aktivitás, a szolgáltatások fejlesztése, melynek révén új munkahelyek teremődnek. Hatásuként új vállalkozások jönnek létre, nő a foglalkoztatottság, kialakulnak új kapcsolatok. A projektek közös érdekek alapján történő meghatározása, közös kidolgozása és véghezvitele egyértelműen a határon átnyúló együttműködések sikerességét jelenti.

4.1.2. Kezdeményezett projektek

Az említett projekteken kívül rendkívül fontos tényező a megvalósított és kezdeményezett projektek száma, hiszen ez az együttműködések intenzitását tükrözi. A 2007-2013-as határon átnyúló együttműködési program keretein belül eddig összesen 211 bajor-osztrák közös projektet és 244 osztrák-magyar projektet kezdeményeztek (9. táblázat: *Megvalósult és kezdeményezett projektek száma*).

A határon átnyúló együttműködésben megvalósult projekteket a KEEP⁵⁴ négy témakör szerint csoportosítja, ahogy azt a 6. táblázatban is láthatjuk: gazdaságfejlesztés, elérhetőség, életminőség, környezet és klímaváltozás. A gazdaság fejlesztésére irányuló projektek száma a bajor-osztrák határrégióban 37, míg az osztrák-magyar határrégióban 45⁵⁵.

⁵⁴ KEEP: Az Európai Területi Együttműködés adatait rögzítő rendszer, megtalálhatóak itt a projektek, partnerek és statisztikák. A rendszer a <http://www.territorialcooperation.eu/> honlapon keresztül érhető el.

⁵⁵ Forrás: <http://www.territorialcooperation.eu/frontpage?rs=y>

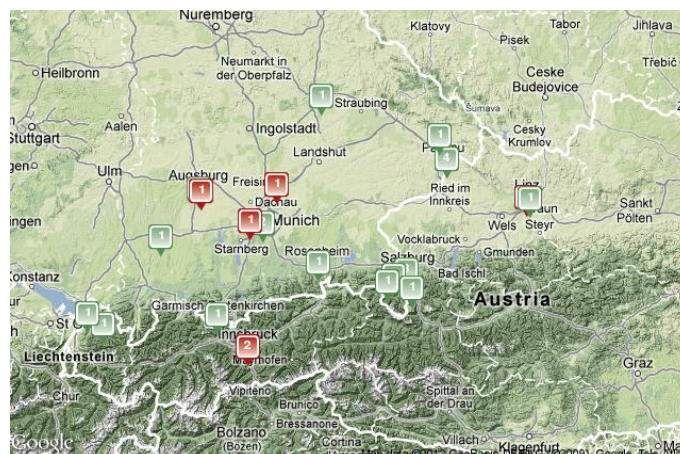
9. TÁBLÁZAT: MEGVALÓSULT ÉS KEZDEMÉNYEZETT PROJEKTEK SZÁMA

A határon átnyúló együttműködési program megvalósult és jelenleg is futó projektjeinek száma a 2007-2013-as támogatási időszakban				
Projektek témája	DE-AT		AT-HU	
	Megvalósult	Futó	Megvalósult	Futó
Gazdaságfejlesztés	35	2	16	29
Elérhetőség	3	-	8	12
Életminőség	98	30	59	25
Környezet és klímaváltozás	23	20	28	67
Összesen	159	52	111	133

Forrás: Saját szerkesztés⁵⁶

A projektek számában nincsenek nagy eltérések, azonban nagyon érdekes, hogy a jóval kisebb osztrák-magyar határ régió valamivel mégis több projektet tud felmutatni. Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy gyakran csak a támogatási források lehívására törekednek, míg a bajor-osztrák határ régió projektjei egyértelműen a minőségbeli fejlődést célozzák meg. Másrészt a fejlettségbeli lemaradással magyarázható, s ezért az osztrák-magyar határ régióknak több projekt megvalósítására van szükség.

12. ÁBRA: BAJORORSZÁG-AUSZTRIA KÖZÖSEN MEGVALÓSÍTOTT
GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROJEKTJEI, 2007-2013

Forrás: <http://www.territorialcooperation.eu/frontpage?rs=y>

A gazdaság fejlesztésére irányuló eddig megvalósult projektek száma 35 a bajor-osztrák határ régióban (12. ábra: Bajorország-Ausztria közösen megvalósított gazdaságfejlesztési projektjei, 2007-2013), míg az osztrák-magyar oldalon csupán 16, fele annyi, mint a bajor-osztrák határ régióban. Ennek ellensúlyozására azonban jelenleg lényegesen több

⁵⁶ <http://www.territorialcooperation.eu/frontpage?showForm=y#> alapján

gazdaságfejlesztési projekt fut az osztrák-magyar felek között (13. ábra: Ausztria-Magyarország közösen kezdeményezett gazdaságfejlesztési projektjei, 2007-2013).

**13. ÁBRA: AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG KÖZÖSEN KEZDEMÉNYEZETT
GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROJEKTJEI, 2007-2013**

Forrás: <http://www.territorialcooperation.eu/frontpage?rs=y#>

4.1.3. Az eurégiók hozzájárulása

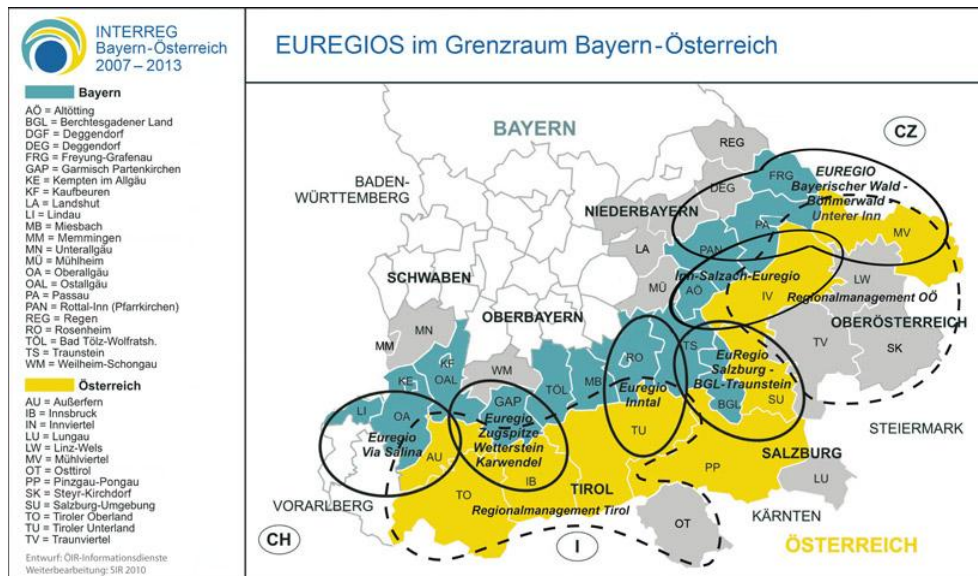
A bajor-osztrák programterületen hat Eurégió működik, (14. ábra: Eurégiók a bajor-osztrák határtérségben), melyeket a 90-es években alapítottak.

Ezek a Bajor-erdő-Cseh-erdő-Alsó-Inn Eurégió, Inn-Salzach Eurégió, Salzburg-Berchtesgadeni vidék-Traunstein Eurégió, Inntal Eurégió, Zugspitze-Wetterstein-Karwendel Eurégió és a Via salina Eurégió.

Az eurégiók a bajor-osztrák közös tevékenység hatékonyságát növelik azáltal, hogy erősítik a települések és területi önkormányzatok közötti határon átnyúló együttműködések intenzitását. Továbbá szerepük fontos azért, mert a program törekvései és a régiók szükségletei között közvetítő szerepet töltenek be. A települési szintű együttműködéseknek közös bizottsága van, mely a tevékenységek összehangolását segíti⁵⁷.

⁵⁷ Forrás: <http://www.euregio-zwk.org/de/zielsetzung/6/was-ist-euregio.html>

14. ÁBRA: EURÉGIÓK A BAJOR-OSZTRÁK HATÁRTÉRSÉGBEN

Forrás: http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/sitemap.html

Az eurégiók tevékenysége nagyban hozzájárul a kisprojektek megvalósulásához. A kisprojektek alatt olyan terveket értünk, melyek költsége maximum 25.000 Euró lehet, hozzájárulási költsége pedig az ERFA támogatási összeg maximum 60 százaléka. A kisprojektek a térségi vagy helyi kezdeményezések támogatására, valamint a lakosság, a szervezetek és az intézmények határon átnyúló kapcsolatának erősítésére szolgálnak. Általuk még szélesebb körben valósulhatnak meg a projektek⁵⁸.

Az osztrák-magyar határrégióban ugyan létrejött a West/Nyugat Pannon Eurégió 1998-ban, de létrehozása inkább csak névleges volt. A feladatok kiüresedése miatt egy évtizedes működés után tevékenysége megszűnt. Így az osztrák-magyar együttműködés intenzitása kizárólag a határon átnyúló együttműködési program törekvéseire koncentrálódik.

4.2. A SIKER KULCSELEMEI

A fentiekben láttuk, hogy az együttműködések sikeressége nagyban függ a projektektől. Schmitt-Egner (2005) szerint elsősorban a megvalósított projektek hatékonysága és azok fejlődésre gyakorolt hatása kiemelkedő. A szomszédos régiók kölcsönhatásai elősegítik a közös élettér kialakítását és fejlesztését. Az együttműködések sikerességét azonban nem csak a projektek által elért eredmények határozzák meg. A határon átnyúló együttműködések sikerességéhez több tényező együttes hozzájárulása szükséges.

⁵⁸ Forrás: <http://www.euregio-zwk.org/de/foerderung/14/kleinprojektefonds.html>

A sikeresség érdekében a programnak elsősorban egy valódi határon átnyúló **súlyponttal** és akcióterülettel kell rendelkeznie, a projekteknek valóban határon átnyúló jelleggel kell bírniuk, s ezenkívül az EU kritériumainak, valamint a nemzeti szabályozásoknak is meg kell felelniük. A célok elérését a megfelelő intézkedések meghozatala, és a beavatkozások sikeres véghez vitele jelenti. Az általam vizsgált határrégiókban gondosan kidolgozott együttműködési programokat készítettek, melyeket helyzetelemzés előzött meg, s ezt követően határozták meg a beavatkozás súlypontjait.

A siker elengedhetetlen feltétele, hogy valóban határon átnyúló jellegűek legyenek az egyes projektek, valamint hogy eleget tegyenek a közös kidolgozás, a közös megvalósítás, a közös igazgatás és a közös finanszírozás négy kritériumából legalább kettőnek (Gabble, 2008). Mindenképpen szem előtt kell tartani, hogy a lakosság közel érezze magához a program kínálta lehetőségeket, s ők is részt vehessenek a problémák meghatározásában és megoldásában, ugyanis a határ mentén élők a leginkább érintettek azok orvoslásában. Gabble (2008) szerint a hosszú távú együttműködés tartós **szervezeti rendszert** igényel, mely a technikai, adminisztratív, és anyagi eszközök fölött rendelkezik döntéssel. Miosga (1999) szintén a közös szervezeti rendszerben, és a közös finanszírozásban látja a siker kulcsát. Szükséges tehát a politikai döntéshozók bevonása is helyi, regionális, nemzeti és európai szinten a határ mindkét oldalán, hiszen ők felelnek az együttműködések koordinálásáért. Fontos továbbá, hogy a kezdeményezések alulról építkezzenek, hiszen a problémákat helyi vagy regionális szinten lehet a legsikeresebben kezelni. A helyi szint erősítésében nagy szerepük van az alulról jövő kezdeményezéseknek. Az együttműködések számára elengedhetetlenek a közös szervek, mint például a Közös Technikai Titkárság, valamint lényeges a közös költségvetés, a két oldalról jövő anyagi hozzájárulás.

A határ menti együttműködések sikeréhez nagyban hozzájárul, ha a regionális **sajátosságok** feltárása után határozzák meg a célkitűzéseket. (Süli-Zakar, 2010) A kedvező gazdasági, társadalmi és politikai folyamatok beindítása érdekében a határ két oldalán élőknek valóban szoros kapcsolatban kell állniuk, és a fejlődés érdekében egymást ösztönözniük kell. Határon átnyúló együttműködési projektet bárki kezdeményezhet a feltételek betartása mellett. Célkitűzéseinél szem előtt kell tartani a határon átnyúló együttműködés prioritásait, s a megvalósítás során célirányosan kell cselekedni.

A határon átnyúló együttműködések számára alapvető probléma, hogy egy rendkívül heterogén környezetben kell helytállniuk. Fejlődésük érdekében elengedhetetlen, hogy a felek hasonló kompetenciával és jogkörökkel legyenek felruházva. Fejes (2008) szerint is az alulról építkezés elvére kell nagy hangsúlyt fektetni. Fontos, hogy a helyi közösség részt vehessen és

részt vegyen környezetének alakításában. A kapcsolatok alakulásában kiemelt fontossággal bírnak a civil és szakmai szervezetek, a civil kezdeményezések, valamint a társadalom különböző szereplőivel folytatott párbeszéd (Fejes, 2008).

A határon átnyúló együttműködést pozitív, illetve negatív irányban is befolyásolhatják az egyes tényezők. A széleskörű **tapasztalat** sokban hozzájárul a sikerességhez, ugyanígy nagy szerepe van a célirányos megállapodásoknak, a keretszerződésnek és a program támogatásának a határon átnyúló akciókhoz. A közös múlt, a közös kultúra szintén ösztönzőleg hat, de mindennél fontosabb a **közös érdek meghatározása**. Korlátozhatja azonban az együttműködést a helyi vagy regionális testület motivátlansága, a határ két oldalán eltérő struktúrák és kompetenciák jelenléte, illetve az együttműködési készség hiánya.

ÖSSZEGZÉS

A határon átnyúló együttműködés egy olyan kezdeményezés, mely nagy lehetőséget jelent a határ menti területek további fejlődése szempontjából. Az együttműködéseknek nagy szerepük van az európai integráció megteremtésében, a szomszédokkal való harmonikus kapcsolat ápolásában, és a versenyképesség növelésében. Csupán a határrégiók hozzáállásán, motiváltságán és felkészültségén múlik, hogy mennyire tudják kihasználni az Európai Unió nyújtotta lehetőséget.

Az Európai Területi Együttműködés keretei között megvalósuló határon átnyúló együttműködés célul tűzi ki az uniós tagországok kiegyensúlyozott fejlődését, a közöttük létrejövő összefogást és a közös jövő együttes megteremtését, valamint a fejlettségbeli különbségek enyhítését. Az együttműködések legfőbb eszközei a projektek, mely a kivitelezésükre nyújtott uniós finanszírozási támogatással a határokon átívelő helyi és regionális kezdeményezések létrejöttét és megvalósítását segíti.

A német-osztrák és az osztrák-magyar határrégiók alaposan kidolgozták együttműködési programjaikat és meghatározták a konkrét beavatkozási területeket. Hozzáállásuk pozitív, melyet a kezdeményezett és megvalósított projektek száma is mutat. A bemutatott projektek kidolgozása szintén jól átgondolt, céljai komoly törekvéseket fogalmaznak meg. A már lezárult projektek közvetlen, helyi közösségre gyakorolt hatásai azonnal kimutathatók és ennek alapján értékelhető hatékonyságuk.

A bemutatott projektek igazolják, hogy összefogással és közös tevékenységgel szép eredményeket érhetnek el a régiók. Így történt ez a kis- és középvállalkozások támogatása, a turizmus erősítése és a munkaerőpiac vonatkozásában megvalósított projektek esetében is. A projektek eredményeként fel tud mutatni mindkét régió valamilyen gazdaságbeli változást. Nőtt a kis- és középvállalkozások száma, erősödött a turizmus és a közös munkaerőpiacon bátrabban mozognak a munkavállalók. Nemcsak e három projekt eredménye, hanem a határrégiók gazdaságfejlesztésre irányuló projektjeik száma alapján azt mondhatom, hogy kiemelkedő a két határrégió teljesítménye.

Dolgozatomban azon okból vizsgáltam elsődlegesen a projekteket, mivel azok közvetlen hatásai azonnal kimutathatók. A projektekkel kapcsolatban vizsgáltam a kezdeményező projektpartnerek véleményét a megvalósítás körülményeivel kapcsolatban. Természetesen fontosnak tartom további érintettek véleményét is vizsgálni abból a szempontból, hogy a határon átnyúló együttműködésekről milyen benyomásaik, tapasztalataik vannak. Mivel a projektek által érintettek köre meglehetősen széles (partnerek, önkormányzatok, vállalkozók,

turisták, munkavállalók), ennek kutatása még várat magára E területen további véleményeket gyűjtök, feldolgozásukra szakdolgozatomban kerül sor.

Az együttműködések sikeressége a több lábon állásnak köszönhető. Egyrészt határon átnyúló programjaikat egy előzetes helyzetelemzés alapján építették fel, és az abban meghatározott erősségekre és gyengeségekre alapozták célkitűzéseiket. A három prioritásra összpontosító programokon belül a beavatkozási területeket ennek megfelelően állították össze. Másrészt törekednek a kölcsönös előnyök kihasználására, a közös érdek előtérbe állítására, és a helyi adottságok kamatoztatására. Harmadrészt a kölcsönös bizalom és a közös problémakezelés jellemzi őket. További erőssége az együttműködéseknek, hogy számos kisprojektet valósítottak meg, melyek széles körűvé tették az együttműködésben való részvételt.

A két határrégió tevékenységének és projektjeinek értékelése során arra a következtetésre jutottam, hogy valóban nagy szükség van a határ menti összefogásokra, mert segítenek a térbeli akadályok leépítésében, és közelebb hozzák egymáshoz a szomszédos nemzeteket.

A sikeres együttműködések érdekében azonban néhány dolgot fontos szem előtt tartani. Kiemelten fontos, hogy a helyi szint érdekeit kell elsődlegesen figyelembe venni, hiszen elsősorban ők érintettek a határ menti problémák mérséklésében, megoldásában, s az ő érdekük e nehézségek leküzdése. A megoldások kialakítása során fontos véleményük és bevonásuk. Részvételük a programban erősíti a határrégió társadalmi összetartozását. Fontos a két fél közötti bizalom, a kompromisszumkészség, és a rugalmas együttműködés. Az együttműködések célja, hogy csökkentsék a határok elválasztó szerepét, mely akkor sikeres, ha abban a lakosok, a politikai döntéshozók, és az egyes társadalmi csoportok mind részt tudnak vállalni.

Ugyanakkor figyelni kell arra, hogy miközben a határok elválasztó szerepének csökkentésére törekszünk, a nemzeti értékeket és a helyi hagyományokat megőrizzük. A határnak azt a területet kell jelentenie, mely két nemzet találkozásánál fekszik, akik oly érdeklődéssel vannak egymás iránt, mint két barát: a közös vonásokat keresik, miközben sajátosságaikat hangsúlyozzák, ugyanakkor a közös tevékenységek sikerességére törekednek.

Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

Fejes Zsuzsanna (2008): (Euro)régiók Európája Letöltés: http://dieip.hu/2008_1_03.pdf
2012.09.15.

Gabble, Jens-Dieter, Malchus, Viktor von (2008): Zusammenarbeit europäischer Grenzregionen. – Baden-Baden: Nomos

Miosga, Manfred (1999): Europäische Regionalpolitik in Grenzregionen. – Passau: L.I.S. Verlag

MTA Regionális Kutatások Központja (2002): Régiók Európája, az Európai Unió regionális politikája. – Budapest: A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma Letöltés: <http://www.bmeip.hu/download/engemiserint/EU%20regionalis%20politikaja.pdf>
2012.04.17.

Nárai Márta, Rechnitzer János (1999): Elválaszt és összeköt – a határ. – Pécs-Győr: MTA Regionális Kutatások Központja

Rechnitzer János, Smahó Melinda (2011): Területi Politika. – Budapest: Akadémiai Kiadó

Schaal, Stephanie (2006): Grenzüberschreitende Zusammenarbeit gefördert von der europäischen Gemeinschaftsinitiative INTERREG

Schmitt-Egner, Peter (2005): Handbuch zur Europäischen Regionalismusforschung. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften

Soós Edit, Fejes Zsuzsanna (2009): Határon átnyúló együttműködések Magyarországon. – Szeged: Pólay Elemér Alapítvány

Süli-Zakar István (2010): Határokon átnyúló kapcsolatok
Letöltés: http://www.otka.hu/index.php?akt_menu=4300 (2012.09.15.)

Szabó Pál (2005): A NUTS rendszer ki- és átalakulása. Comitatus XV. évf. 8-9. sz. p. 7-14.

Interjúk:

Dr. Horváth Csaba – Közös Technikai Titkárság (Ausztria-Magyarország határon átnyúló együttműködés)

Manuela Brückler és Ursula Empl – Gemeinsames Technisches Sekretariat (Németország-Ausztria határon átnyúló együttműködés)

Internetes források:

AT-HU (2007-2013); Ausztria-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 Letöltés: http://www.at-hu.net/at-hu/downloads/objective3_a_hu.pdf 2012.08.21.

DE-AT (2007-2013); Deutschland/Bayern-Österreich Programdokument 2007-2013 Letöltés: http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/content/dokumente/programmgebietsbezogene/Programmdokument%20By-%D6%202007-2013_Vers.2_genehmigt.pdf 2012.08.10.

http://ec.europa.eu/regional_policy/index_hu.cfm 2012.05.10.

http://reloaded.wko.at/wk/format_detail.wk?angid=1&stid=546050&dstid=7198 2012.11.01.

<http://www.at-hu.net/at-hu/hu/program/index.php> 2012.10.25

http://www.at-hu.net/at-hu/hu/projekt.php?we_objectID=13 2012.11.03.

http://www.at-hu.net/at-hu/hu/projekt.php?we_objectID=3 2012.11.03.

http://www.at-hu.net/at-hu/hu/projekt.php?we_objectID=6 2012.11.03.

<http://www.bmwfj.gv.at/Tourismus/TourismusInOesterreich/Seiten/default.aspx> 2012.10.16.

<http://www.burgenland.at/wirtschaft> 2012.10.11.

<http://www.eco-strat.eu/index.php?id=3010&id=3010&L=2> 2012.11.02.

<http://www.eu-foerderung.bayern.de/INTERREG-IV-.251/index.htm> 2012.06.07.

<http://www.euregio-zwk.org/de/foerderung/14/kleinprojektefonds.html> 2012.10.18.

<http://www.euregio-zwk.org/de/zielsetzung/6/was-ist-euregio.html> 2012.10.18.

http://www.hegyhatikneippterseg.hu/kneipp_projekt/projekt_eredmenyek/ 2012.11.03.

http://www.ifa.or.at/fileadmin/user_upload/05_XChange_Veigl.pdf 2012.11.05.

<http://www.igr.at/index.php> 2012.11.04.

<http://www.interreg.hu/index.php?q=ete/> 2012.05.10.

http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/aktuelles.html 2012.09.30.

http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/programm.html 2012.09.27.

http://www.interreg-bayaut.net/interreg_iv/sitemap.html 2012.09.10.

http://www.nfu.hu/ausztria_magyarorszag_hataron_atnyulo_egyuttmukodesi_program
2012.09.25.

<http://www.pferdegenuss-grenzenlos.de/wir-ueber-uns.html> 2012.10.30.

http://www.stmwivt.bayern.de/EFRE/Interreg_IV/Grenzuebergreifende_Zusammenarbeit/Bayern_Oesterreich/ 2012.09.25.

<http://www.stmwivt.bayern.de/tourismus-urlaub/tourismus/> 2012.10.11.

<http://www.stmwivt.bayern.de/wirtschaft/> 2012.10.11.

<http://www.territorialcooperation.eu/frontpage/show/3767> 2012.11.06.

<http://www.territorialcooperation.eu/frontpage/show/3796> 2012.11.06.

<http://www.territorialcooperation.eu/frontpage?rs=y> 2012.10.10.

<http://www.vati.hu/index.php?page=main&menu=19689&langcode=hu> 2012.05.12.

Statisztikák forrása:

Eurostat (2012)

Statistik Austria (2012)

TeIR|KSH-TSTAR (2012)

Mellékletek

INTERJÚKÉRDÉSEK

Die Fragen beziehen sich auf die grenzübergreifende Zusammenarbeit zwischen 2007-2013 in dem deutsch-österreichischen Grenzraum

A kérdések a 2007-2013-as határon átnyúló együttműködési programra vonatkoznak az osztrák-magyar határ régióban

1. Was ist der wirtschaftliche Zweck der Zusammenarbeit? Wie werden die gesetzten Ziele erreicht?

Gazdasági szempontból milyen célja van az együttműködésnek? Hogyan valósítják meg a kitűzött célokat?

2. Wie ist die wirtschaftliche Lage der Region? Wie ist sie nach dem Kooperationsprogramm verändert? Zum Beispiel: nahm die wirtschaftliche Aktivität in der Region zu? Mit der Unterstützung durch das Interreg-Programms kamen neue Investitionen zustande?

Milyen a régió gazdasági helyzete? Hogyan változik ez az együttműködési program következtében? Például: nőtt a gazdasági aktivitás a régióban, jöttek létre új beruházások, az Interreg program támogatásának köszönhetően?

3. Wie hat sich die Offenheit des Arbeitsmarktes nach dem EU-Anschluss Österreichs verändert?

Hogyan változott a munkaerőpiac nyitottsága Magyarország EU-hoz való csatlakozása után?

4. Welche Rolle spielt der Tourismus in der Grenzregion? Welche Typen des Tourismus sind die bedeutendsten für die Region, welche haben die stärkste Anziehungskraft?

Milyen szerepet tölt be a turizmus a határ régióban? A turizmus típusai közül melyek jelentik a régió erősségeit, legfőbb vonzerejét?

5. In welchen Maßen basiert das Kooperationsprogramm auf den inneren Ressourcen der Region? Werden die Ressourcen im Laufe der weiteren Entwicklungen ausgenutzt?

Mennyire épít az együttműködési program a régió belső erőforrásaira? Az adottságokat kihasználja-e a további fejlesztések során?

6. Welche Maßnahmen treffen Sie für die Verbesserung der Verkehrsinfrastruktur, die die Voraussetzung der grenzüberschreitenden, wirtschaftlichen Kooperation bedeutet?

Milyen intézkedéseket hoznak a határon átnyúló gazdasági együttműködés feltételét jelentő infrastruktúra javítására?

7. Wer sind die wichtigsten Partner in der Zusammenarbeit? In welchem Anteil sind diese Projekte örtliche Initiativen und in welchem Anteil sind sie bayerisch-österreichische?

Kik a legfontosabb partnerek az együttműködésben? Milyen arányban helyi kezdeményezésűek és milyen arányban osztrák vagy magyar kezdeményezésűek a projektek?

8. Wie viele Groß- und Kleinprojekte haben Sie verwirklicht? Wie viele Finanzquelle haben Sie dabei verbraucht? Wie groß ist die während des Unterstützungszeitraumes zur Verfügung stehende Finanzquelle?

Hány nagyprojektet és hány kisprojektet valósítottak meg, ezekhez mennyi támogatási forrást használtak fel? Mennyi a támogatási időszak teljes rendelkezésre álló finanszírozási forrása?

9. Was meinen Sie, was sind die Schlüsselemente einer wirtschaftlich erfolgreichen Kooperation? Worin steckt der Erfolg der Zusammenarbeit? Wie könnte man ihn noch steigern?

Véleménye szerint mik a sikeres gazdasági kooperáció kulcselemei? Miben rejlik az együttműködések sikere? Hogyan lehetne ezt még fokozni?

10. Den Anreiz der wirtschaftlichen Zusammenarbeit betreffend welche Herausforderungen müssen Sie in der Zukunft überwinden?

A gazdasági együttműködések ösztönzésére vonatkozóan milyen kihívásokkal kell szembenéznük a jelenben és a jövőben?